

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Bakalářská práce

2012

Radka Lacinová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Radka Lacinová

Defektní demokracie v Latinské Americe

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Radka Lacinová**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Rudolf Kučera, CSc.**

Rok obhajoby: **2012**

Bibliografický záznam

LACINOVÁ, Radka. *Defektní demokracie v Latinské Americe*. Praha, 2012. 53 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Rudolf Kučera, CSc.

Abstrakt

Bakalářská práce "*Defektní demokracie v Latinské Americe*" je zaměřena na teorii Wolfganga Merkela, která se týká problematiky defektních demokracií. Merkelovou teorií se zabývá první část práce, ve které jsou představeny obecné znaky defektních demokracií, příčiny jejich vzniku a tři základní typy defektních demokracií, které Merkel vymezil. Konkrétně se jedná o demokracii exkluzivní, doménní a neliberální, pro jejichž kategorizaci je nutné posoudit 6 základních kritérií. Merkel společně s Croissantem nastínil tři možné scénáře vývoje defektních demokracií, regresivní, stabilní a progresivní scénář, které jsou blíže vysvětleny také v teoretické části. V dalších částech je práce zaměřena na konkrétní případ země Latinské Ameriky, kterou je v této práci Chile. Vzhledem k hlavnímu cíli této práce, kterým je posouzení, zda vývoj Chile směrem k defektní demokracii byl již dán historickými předpoklady, je v následující části věnována pozornost historickému vývoji Chile od dob získání nezávislosti na počátku 19. století až do současnosti. Na samotný případ Chile v 90. letech jsou následně aplikována Merkelova kritéria, která potvrzují klasifikaci Chile jako doménní demokracie. Na základě zpráv zveřejněných organizacemi, kterými jsou například Freedom House, Světové ekonomické fórum či Transparency International, je analyzován i další vývoj Chile po roce 2000, který proběhl podle progresivního scénáře, jak o něm mluví Merkel s Croissantem.

Abstract

The bachelor thesis "*Defective democracies in Latin America*" is focused on the theory concerning issue of defective democracies presented by Wolfgang Merkel. In the theoretical part there are introduced the common grounds of defective democracies, causes of their emergence and three main types of defective democracies which were defined by Merkel. These three types are namely exclusive, domain and illiberal democracies that can be classified according to an evaluation of six criteria defined by Merkel. In addition Wolfgang Merkel and Aurel Croissant considered the prospects and they outlined three distinct scenarios of the foreseeable future, namely the regressive scenario, the stability scenario and the progression scenario. In following sections there is analysed the specific case of Latin American country, Chile. The main aim of this thesis is to assess the statement that a development of Chile towards the defective democracy was predetermined by historical assumptions. Therefore, in the second section there is described the Chilean history from the declaration of independence to the present. Consequently, the case of Chile in 1990s is analysed by the application of Merkel's criteria and the result is a classification of Chile as an domain democracy. On the base of reports published by organizations like Freedom House, World Economic Forum or Transparency International, a development after the year 2000 is examined and it can be considered as the development according to the progression scenario.

Klíčová slova

Demokracie, Defektní demokracie, Wolfgang Merkel, Doménní demokracie, Progresivní scénář, Latinská Amerika, Chile

Keywords

Democracy, Defective democracy, Wolfgang Merkel, Domain democracy, Progressive scenario, Latin America, Chile

Rozsah práce: počet znaků (Úvod až Závěr, bez poznámek pod čarou) **91 468**

Prohlášení

- Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
- Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
- Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 16. 5. 2012

Radka Lacinová

Poděkování

Na tomto místě bych v první řadě ráda poděkovala doc. PhDr. Rudolfovi Kučerovi, CSc. za jeho cenné rady, velmi přínosné konzultace a vedení této práce. Další velký dík patří mé rodině, bez jejíž podpory jak psychické, tak finanční by tato práce nemohla nikdy vzniknout. Na závěr můj dík patří také Andrei Pitoňákové, která mi velmi pomohla hlavně v posledních dnech před odevzdáním práce.

Úvodní část

Vymezení tématu

Ve 20. století jsme byli svědky šíření demokracie do celého světa a tento trend stále pokračuje. V 90. letech vycházelo mnoho studií, které se právě přechodem k demokracii zabývaly, ale v těchto dnech to již není natolik aktuální téma. Mnohem důležitější je problematika demokracií, které sice nastoupily na cestu konsolidace západního typu demokracie, ale zastavily se kdesi na půli cesty. Terminologie těchto režimů je však velmi problematická a každý autor používá jiné pojmenování. Já v této práci budu pracovat s teorií, kterou v 90. letech vypracoval německý politolog Wolfgang Merkel. Ten tento typ režimu nazývá demokracií defektní a určuje kritéria, podle kterých lze takovou demokracii identifikovat. Dále rozlišil 3 základní typy defektních demokracií podle toho, které kritérium v dané demokracii není naplněno.

Druhá část mé práce se již nebude zabývat pouze teorií, ale hodlám tuto teorii použít při zkoumání zemí Latinské Ameriky s prezidentským systémem. V této práci se zaměřím pouze na dvě země z Latinské Ameriky, konkrétně na Mexiko a Chile. Nejprve pomocí Merkelovy teorie posoudím, zda se Mexiko a Chile dají považovat za defektní demokracie, a případně určím, o jaký konkrétní typ defektní demokracie se jedná. Následně se budu soustředit na historické události a historické předpoklady, které mohly předurčit vývoj právě směrem k defektní demokracii.

Zdůvodnění výběru

Oblast Latinské Ameriky v poslední době velice nabývá na významu, přesto je však stále mnoha lidmi považována za region, ve kterém se nachází pouze rozvojové země s vysokou kriminalitou. Latinská Amerika je u nás stále poměrně opomíjena a není tak často součástí výzkumů, i přestože její význam je nesporný. V blízké době se dá očekávat nejen ekonomický růst, ale také nárůst významu těchto států jako globálních hráčů. Hodlám se zaměřit pouze na prezidentské systémy, které jsou na americkém kontinentu dominující, a proto bude zajímavé zkoumat, zda je tento politický systém vhodný k přechodu ke konsolidované demokracii. Ze zemí Latinské Ameriky s prezidentským systémem jsem se rozhodla zabývat Chile a Mexikem. Hlavním důvodem pro výběr těchto zemí byl především historický vývoj, kterým si tyto země prošly. Tyto země jsou od sebe geograficky natolik vzdálené, že se dají předpokládat odlišné historické předpoklady, které přesto vedly k defektnímu typu demokracie.

Formulace výzkumné otázky a cíl práce

Cílem mé práce je především pochopení konceptu defektní demokracie a jeho aplikace na skutečné případy. Tuto teorii použiji na Mexiko a Chile a pokusím se zodpovědět otázku, zda se podařilo zemím v Latinské Americe dojít k západnímu typu demokracie, nebo zda se zde vytvořil její nedokonalý prototyp. Klíčovými otázkami pro mě bude, jakým způsobem a do jaké míry je v těchto zemích legitimována politická moc a jaký je přístup k ní. Dále se budu zabývat tím, kdo má mandát k autoritativním a závazným politickým rozhodnutím. Je politická a státní moc rozdělena, aby se usnadnilo její vzájemné vymezení a kontrola? Je státní moc nad občany jasně omezena základními právy a svobodami, které jsou zakotveny v ústavě, nebo je potenciálně neomezená? Zda je výkon moci v souladu se zásadami liberálního konstitucionalismu, nebo je vykonávána protiústavně, represivně, svévolně nebo dokonce prostřednictvím terorismu. V druhé části práce se budu zabývat také historickým vývojem. Budu se ptát, čím si musely dané země projít při ustavení demokratického zřízení. Jak se podepsaly na jejich vývoji autoritativní režimy, které v těchto zemích byly u moci.

Metoda výzkumu

V první části mé práce se budu zabývat pouze teorií, jež je zaměřena na defektní demokracie, a pomocí ní určím hlavní kritéria a tři základní druhy defektních demokracií. Následně aplikuji Merkelovu teorii a rozhodnu o jaký typ defektní demokracie se jedná. V další části provedu dvě případové studie se zaměřením na historický vývoj Chile a Mexika. V závěru mé práce porovnáám výsledky z případových studií s hypotézou, kterou jsem si předem stanovila.

Formulace hypotézy

Pro tuto práci jsem stanovila hypotézu, že vývoj daných zemí Latinské Ameriky směrem k defektní demokracii byl již dán historickými předpoklady. V závěru zhodnotím, zda je toto tvrzení pravdivé.

Předpokládaná osnova práce

1. Úvod

V úvodu nastíním důvody, které mne vedly k výběru tohoto tématu, a vymezím téma, kterým se budu zabývat. Dále představím strukturu práce a hypotézu, kterou jsem si stanovila. Nakonec upozorním na problematiku terminologie.

2. Teoretický koncept defektní demokracie podle Wolfganga Merkela

V této části přiblížím obecně teorii defektní demokracie, kterou vypracoval Wolfgang Merkel. Především bych ráda vyzdvihla kritéria, podle kterých následně Merkel rozlišuje tři základní typy demokracií - exkluzivní demokracii, doménní demokracii a neliberální demokracii. Každý typ demokracie definuji a určím jeho typické vlastnosti, podle kterých je lze rozeznat.

1. obecná definice
2. kritéria defektní demokracie
3. typy defektních demokracií

3. Aplikace teorie na jednotlivé případy a jejich komparace

V druhé části mé práce se hodlám zaměřit na aplikaci této teorie na případy Chile a Mexika. Určím, zda jsou v těchto případech naplněna kritéria, která daný druh defektní demokracie určují. Následně se zaměřím na historické okolnosti, kterými si občané těchto států museli projít. Ustavení demokracie nebylo jednoduché a bylo vystřídáno autoritativními režimy.

1. Chile
  - aplikace teorie o defektních demokraciích na současný politický systém
  - historický vývoj
2. Mexiko
  - aplikace teorie o defektních demokraciích na současný politický systém
  - historický vývoj

4. Závěr

V závěru zhodnotím a shrnu výsledky, ke kterým jsem došla, a potvrdím, nebo vyvrátím mnou předem stanovenou hypotézu.

5. Seznam použité literatury

Seznam literatury

Monografie

Periodické

- Merkel, Wolfgang(1999): Defective Democracies. Working paper of Juan March Institute, No. 1999/132
- Merkel, Wolfgang(2004): Embedded and Defective Democracies. *Democratization*, 1743-890X, Volume 11, Issue 5, 2004, Pages 33 – 58
- Zakaria, Fareed(1997): The Rise of Illiberal Democracy. *Foreign Affairs*, Vol. 76, No. 6,s. 22-43
- Bogaards, Matthijs: *How to classify hybrid regimes? Defective democracy and electoral authoritarianism* , *Democratization*, Apr2009, Vol. 16 Issue 2, p399-423, 25p.
- Merkel, Wolfgang; Croissant, Aurel: *Conclusion: Good and Defective Democracies*, *Democratization*, Dec2004, Vol. 11 Issue 5, p199-213, 15p
- Miguens, Jose Enrique. *The New Latin American Military Coup*, *Studies in Comparative International Development*, 1970/71, Vol. 6 Issue 1, p3, 13p
- Bogaards, Matthijs. *Defective Democracies: Towards an Integrated Framework of Democratic Hybrids*. Conference Papers -- American Political Science Association, 2004 Annual Meeting, Chicago, IL, p1-19, 19p
- Guillermo O'Donnell: Delegative Democracy. In: *Journal of Democracy* (7:4) 1994, S. 112-126.

Neperiodické

- Zakaria, Fareed(2004): *Budoucnost svobody*. Praha : Academia. 349 s. ISBN 80-200-1285-0.
- Hloušek, Vít; Kopeček, Lubomír. *Demokracie; Kap.Hybridní demokracie Str. 285 – 295 .;* IIPS: Brno 2003
- Jörn Knobloch: *Defekte Demokratie oder keine?* Lit Verlag, Münster/Hamburg/London 2002, ISBN 3-8258-6325-5
- Michael Krennerich: *Defekte Demokratie*. In: Dieter Nohlen, Rainer-Olaf

Schultze (Hrsg.): Lexikon der Politikwissenschaft. Beck, München 2005, S. 119-121, ISBN 340654116X

- Vysoká škola ekonomická v Praze. katedra politologie: Politické systémy Latinské Ameriky. Praha : Oeconomica, 2006. 385 s.
- Kašpar Oldřich, Dějiny Mexika. Nakladatelství Lidové noviny. Praha 1999. ISBN 80-7106-269-3.
- Opatrný Josef, Stručné dějiny států. Mexiko. Libri. Praha 2003. ISBN 80-7277-185-X
- Chalupa Jiří, Chile - stručná historie států. Libri. Praha 2006. ISBN 80-7277-136-1

Prameny a ostatní zdroje

- Foreign Affairs: www.foreignaffairs.com
- Foreign Policy: www.foreignpolicy.com
- Freedom House: www.freedomhouse.org
- Latinobarómetro: www.latinobarometro.org
- Journal of Democracy: www.journalofdemocracy.org
- Latin American Politics and Society
- Journal of Interamerican Studies and World Affairs
- Journal of Latin American Studies
- Latin American Research Review: www.jstor.org/stable/i405012

Obsah

ÚVOD.....	3
1 TEORETICKÝ KONCEPT DEFEKTNÍ DEMOKRACIE PODLE WOLFGANGA MERKELA	6
1.1 CO TO JE FUNGUJÍCÍ A CO DEFEKTNÍ DEMOKRACIE.....	7
1.2 JAKÉ JSOU OBECNÉ ZNAKY DEFEKTNÍCH DEMOKRACIÍ.....	7
1.3 PŘÍČINY VZNIKU DEFEKTNÍCH DEMOKRACIÍ.....	8
1.4 KLASIFIKACE DEFEKTNÍCH DEMOKRACIÍ.....	10
1.4.1 Kritéria nutná pro klasifikaci.....	10
1.4.2 Tři typy defektních demokracií.....	11
1.4.2.1 Exkluzivní demokracie.....	12
1.4.2.2 Doménní demokracie.....	12
1.4.2.3 Neliberální demokracie.....	13
1.5 DALŠÍ MOŽNÝ VÝVOJ DEFEKTNÍCH DEMOKRACIÍ.....	13
1.5.1 Regresivní scénář.....	14
1.5.2 Stabilní scénář.....	14
1.5.3 Progresivní scénář.....	14
2 HISTORICKÝ VÝVOJ CHILE.....	15
2.1 VYHLÁŠENÍ NEZÁVISLOSTI A BUDOVÁNÍ STÁTU.....	15
2.2 OBDOBÍ KONZERVATIVNÍ REPUBLIKY (1830 - 1861).....	16
2.3 PŘESUN MOCI OD PREZIDENTA K PARLAMENTU (1861 - 1891).....	18
2.4 PARLAMENTNÍ DIKTATURA (1891 - 1920).....	20
2.5 PRVNÍ VLÁDA ALLESADRIHO, OBDOBÍ NESTABILITY A VOJENSKÝCH PŘEVROTŮ, DRUHÁ ALLESADRIHO VLÁDA (1920 - 1938).....	21
2.5.1 První vláda Allesadriho (1920 - 1924).....	21
2.5.2 Období nestability a vojenských převratů (1924 - 1932).....	22
2.5.3 Druhá Allesadriho vláda (1932 - 1938).....	23
2.6 DEMOKRATICKÉ OBDOBÍ (1938 - 1970).....	24
2.6.1 Prezidenti z řad radikálů.....	24
2.6.2 Návrat Ibáñeze.....	25
2.6.3 Vláda Allesadriho mladšího.....	26
2.6.4 Frei a jeho svobodná revoluce.....	27
2.7 ALLENDEHO POKUS O SOCIALISTICKOU REPUBLIKU A NÁSLEDNÝ VOJENSKÝ PUČ (1970 - 1973).....	28
2.8 VLÁDA VOJENSKÉ JUNTY A PINOCHETOVA DIKTATURA (1973 - 1988).....	29
2.9 REFORMA STARÉHO REŽIMU.....	30
2.9.1 Poslední rok Pinocheta ve funkci prezidenta.....	31
2.10 POZVOLNÝ NÁVRAT K DEMOKRACII.....	32
2.11 NÁVRAT K DEMOKRACII.....	34
2.12 DOKONČENÍ PROCESU DEMOKRATIZACE.....	35
3 KLASIFIKACE CHILE PODLE MERKELOVY TEORIE.....	36
3.1 APLIKACE MERKELOVÝCH KRITÉRIÍ NA PŘÍPAD CHILE V 90. LETECH.....	37
3.1.1 První kritérium - legitimace moci.....	37
3.1.2 Třetí kritérium - monopol na výkon politické moci.....	38
3.1.3 Páté kritérium - rozsah politické moci nad občany.....	40
3.2 CHILE JAKO DOMÉNNÍ DEMOKRACIE.....	41
3.3 VÝVOJ CHILE PO ROCE 2000.....	42
3.3.1 PROGRESIVNÍ SCÉNÁŘ VÝVOJE A KONSOLIDACE DEMOKRACIE.....	44
ZÁVĚR.....	45
SUMMARY.....	47

POUŽITÁ LITERATURA.....	49
--------------------------------	-----------

Úvod

Ve 20. století jsme mohli být svědky ohromujícího šíření demokracie po celém světě, které do té doby nemělo obdoby. Především díky demokratizaci, která proběhla během jeho poslední čtvrtiny, bývá toto století nazýváno stoletím demokracie. Uprostřed 70. let přišla tzv. třetí vlna demokratizace, jak o ní ve svém díle mluví Samuel Huntington¹, která začala pádem posledních pravicových diktatur v západní Evropě (Španělsko, Portugalsko, Řecko). Tento trend pokračoval v letech osmdesátých v Latinské Americe, dále ve východní Asii, a následně pokračoval pády komunistických režimů ve východní Evropě a rozpadem SSSR. Tato vlna se nevyhnula dokonce ani některým africkým zemím.² Mezi lety 1974 a 1996 prošlo transformací 89 autokratických režimů, díky čemuž se podařilo v roce 1996 114 zemím ze 191 naplnit alespoň minimální definici demokracie tím, že zavedly svobodné, tajné, rovné a všeobecné volby.³ Tento fenomén nemohl zůstat bez povšimnutí, a proto se začala objevovat díla zabývající se demokratizací. Vedle Huntingtonovy Třetí vlny v roce 1992 napsal Francis Fukuyama Konec dějin a poslední člověk, ve kterém představil myšlenku, že díky liberální demokracii je možný konec dějin, protože veškeré problémy je možné vyřešit v jejím rámci. Toto se však brzy ukázalo jako nereálná představa, protože země, které prošly ve 20. století transformací, ve většině případů nedokázaly dojít k liberální demokracii, ale vytvořil se v nich nový specifický model demokracie.

Hlavní proud literatury zabývající se demokratizací však sledoval pouze dichotomii mezi autokracií a demokracií, což neumožňuje rozlišit mezi konsolidovanou liberální demokracií a jejími subtypy.⁴ Problémem je obecné uznání zjednodušeného konceptu demokracie, jak ho popisuje například Schumpeter, Dahl nebo Przeworski, kteří vidí demokracii především jako *electoral democracy* a soustředí se na její vertikální dimenzi, což vede k opomenutí dalších velmi důležitých dimenzí. Prvním,

---

¹ Více: Huntington, S. P. Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století. Brno : CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2008. 343 s.

² Merkel, W.; Croissant, A. *Conclusion: Good and Defective Democracies*, Democratization, Dec 2004, Vol. 11 Issue 5. s. 33

³ Merkel, W. (1999). *Defective Democracies*. Working paper of Juan March Institute, No. 1999/132., s. 1

kdo kritizoval tyto konceptuální nedostatky, byl Guillermo O'Donnell (1993). Při zkoumání nových demokracií bylo stále jasnější, že je není možné označit za liberální demokracie, protože všeobecné, soutěživé a svobodné volby nebyly schopny zaručit vládu zákona, občanská práva a horizontální odpovědnost.⁵

S přibývajícím počtem demokratických států se zvyšoval i zájem o ně. Většina autorů se však zabývala přechodem států k demokracii (tranzitologie) nebo o konsolidaci demokracie (konzolidologie). Mezi tyto autory řadíme například A. Przeworskiho, P. C. Schmittera, J. J. Linze nebo L. Morlina. Problémem však bylo, že tyto teorie stále počítaly s tím, že se daným státům podařilo dojít k liberální demokracii.⁶ Toto vedlo k tomu, že se již nezabývaly tím, jak státy po přechodu k demokracii fungují anebo jaký vývoj tyto země čeká. Objevila se zde však malá skupinka politologů, kteří se začali zabývat tím, jak vlastně nově vzniklé demokracie vypadají a jak fungují. Mezi první patří argentinský politolog Guillermo O'Donnell, který původně také zkoumal přechody od autoritářského režimu k demokracii. O'Donnell však následně vypracoval koncept delegativní demokracie (1994), který se mu podařilo vymezit především díky tomu, že se zaměřil také na horizontální odpovědnost. Dalším, koho tento fenomén zaujal, byl americký spisovatel a žurnalista indického původu Fared Zakaria, jež je autorem slavného díla *Budoucnost svobody*. Zakaria se zabývá především vztahem demokracie a svobody, jelikož se domnívá, že demokratické zřízení není zárukou svobody, a proto dává důraz především na naplňování „ústavního liberalismu“. Rozpracování konceptu tzv. neliberální demokracie můžeme nalézt již v článku *The Rise of Illiberal Democracy*, který byl publikován v roce 1997 v časopisu *Foreign Affairs*. Na Fareda Zakaria částečně navázal německý politolog Wolfgang Merkel, který považuje dahlovské pojetí demokracie za nedostatečné. Navíc kritizuje teorie tranzice, protože dostatečně nereflektují vazbu mezi kvalitou demokracie a vládou zákona, což vede k neschopnosti pojmenovat režimy, jež se nacházejí mezi autokracií a liberální demokracií. Merkel proto

---

⁴ Merkel, W. (2004). *cit. d.*, s. 33

⁵ Merkel, W.; Croissant, A. (2004). *cit. d.*, s. 199

⁶ Hloušek, V.; Kopeček, L. *Demokracie*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně. 2003. s. 134-135

⁷ Více: Zakaria, Fared: *Budoucnost svobody: O krizi demokracie*. Praha : Academia. 2004.

vypracoval vlastní teorii, na jejímž základě se mu podařilo vymezit tzv. defektní demokracie.⁸

V první části této práce představím teoretický koncept, který v 90. letech vypracoval právě zmíněný Wolfgang Merkel. Vysvětlím, co Wolfgang Merkel míní termínem defektní demokracie, nastíním její základní rysy a příčiny, které vedou k jejímu vzniku. Dále se budu zabývat problematikou klasifikace. Vymezím tři základní dimenze, na jejichž základě je následně možné určit tři typy defektních demokracií, z nichž každou samostatně představím. V závěru této části nastíním tři možné scénáře vývoje defektních demokracií, které vymezil Wolfgang Merkel společně Aurelem Croissantem.

Ve zbytku práce se zaměřím již konkrétně na případ Chile, které si v posledních dvaceti letech prošlo cestu od autoritářského režimu až k demokracii. Po konzultaci s vedoucím práce se budu na rozdíl od projektu zabývat výhradně případem Chile, a to především kvůli rozsahu této problematiku. Ve druhé části proto představím historický vývoj Chile od dob získání nezávislosti na španělské koloniální vládě na počátku 19. století až po současnost. Klíčovým obdobím pro mě bude doba po plebiscitu v roce 1988, a to především 90. léta, kdy se Chile muselo vypořádávat s minulým vojenským režimem.

Ve třetí části se pokusím zodpovědět důležitou otázkou, zda se podařilo Chile projít úspěšnou transformací a zavést konsolidovanou demokracii západního typu. K tomu, aby bylo možné tuto otázku zodpovědět, je nutné provést případovou studii, kdy aplikuji kritéria, která vycházejí z Merkelovy teorie týkající se defektních demokracií, a určím, zda se v případě Chile jednalo o defektní demokracii. V případě, že Chile v 90. letech naplní podmínky klasifikace defektní demokracie, určím, o jaký konkrétní typ defektní demokracie se jedná. Nejprve se zaměřím na 90. léta, kdy v chilském systému zůstalo nejvíce reziduí po vojenském režimu. Následně rozeberu vývoj po roce 2000 a určím scénář vývoje, kterým si Chile v posledním desetiletí prošlo. I v tomto případě aplikuji teorii vypracovanou Wolfgangem Merkelem, ale v tomto případě na ní spolupracoval společně s Aurelem Croissantem.

Hlavním cílem mé práce bude potvrdit, či vyvrátit hypotézu, že vývoj Chile směrem k defektní demokracii byl již dán historickými předpoklady. Otázkou, zda je

---

⁸ Hloušek, V.; Kopeček, L. Demokracie. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity

toto tvrzení pravdivé, nebo ne, se budu zabývat v závěru mé práce, kdy shrnu veškeré výsledky, ke kterým jsem došla pomocí aplikace teorie Wolfganga Merkela.

V práci si budu klást několik výzkumných otázek. Jakým způsobem a do jaké míry je v těchto zemích legitimována politická moc? Dále se budu zabývat tím, kdo má mandát činit autoritativní a závazná politická rozhodnutí, a zda je státní moc nad občany jasně omezena základními právy a svobodami, které jsou zakotveny v ústavě, nebo je potenciálně neomezená. Vzhledem k tomu, že se budu zabývat konkrétním případem Chile, tak tato práce má charakter případové studie, ve které budu pracovat s texty, které zpracoval Wolfgang Merkel, a dále s pracemi, které analyzují problematiku Chile. Vzhledem k nedostatku české literatury budu používat hlavně literaturu zahraniční. Významným zdrojem informací pro mě budou také zprávy organizací, jakými jsou např. Freedom House, Bertelsmannova nadace či Světové ekonomické fórum.

1 Teoretický koncept defektní demokracie podle Wolfganga Merkela

Wolfgang Merkel je německý politolog, který vypracoval teorii týkající se defektních demokracií. Přestože není jediný, kdo se touto problematikou zabývá, domnívám se, že dosud nevznikl lépe propracovaný koncept, který by defektní demokracie takto klasifikoval. Nejenže Merkel rozšiřuje oblasti, které zkoumá, o další dimenze, což mu umožňuje lépe odlišit defektní demokracie od demokracií liberálních, ale navíc stanovuje kritéria, podle kterých je možné následně rozlišit tři základní typy defektních demokracií.

Svou teorii prezentoval dne 4. července 1998 na Juan March Institute v Madridu, kde vedl přednášku, která byla nazvána „The fall of dictatorships and the rise of illiberal democracies at the end of the 20th century“. Na tomto semináři představil základní koncept defektních demokracií a obecně jejich problematiku. Svou teorii však dále rozpracoval a v roce 2004 v časopisu *Democratization* uveřejnil články „*Embedded and Defective Democracy*“ a „*Conclusion: Good and Defective Democracies*“, který zpracoval společně se Aurelem Croissantem. Ve druhém zmíněném článku Merkel

stanovil příčiny vzniku defektních demokracií a určil tři možné scénáře vývoje defektních demokracií, čímž svou teorii ještě rozšířil. V této části představím teoretický koncept Wolfganga Merkela, jak jej rozpracoval ve výše zmíněných pracích.

1.1 Co to je fungující a co defektní demokracie

K tomu, aby bylo možné určit, co to je defektní demokracie, je podle Wolfganga Merkela nutné se nejprve vrátit k aristotelovské otázce "*What is a good democracy?*" Otázka, která byla dlouhou dobu opomíjena, se v posledních desetiletích opět jeví jako zásadní pro zkoumání demokracie. Fungující demokracie se vyznačuje především vládou zákona, což je *conditio sine qua non*, dále odpovědností, reakčností (*responsiveness*), svobodou a pouze nízkou měrou příjmové nerovnosti. Na druhé straně defektní demokracii poznáme podle slabé vlády zákona, nižší odpovědnosti, reakčnosti, svobody i politické rovnosti. Pro Merkela je stěžejní rozlišení mezi tzv. zakořeněnou demokracií (*embedded democracy*) a jejími subtypy, přičemž *embedded democracy* nepovažuje za ideální typ ale spíše za polyarchii pevně založenou na demokratických volbách, vládě zákona a efektivně institucionalizovaném systému horizontální odpovědnosti.⁹

1.2 Jaké jsou obecné znaky defektních demokracií

Ačkoliv demokratizace, která proběhla na konci 20. století, s sebou přinesla politickou a občanskou svobodu, demokracii a vládu zákona, tak existuje mnoho regionů, ve kterých došlo ke konsolidaci demokracií defektních, které nesou určité deficity. Defektní demokracie se staly dokonce častým výstupem proběhlé transformace. Na základě Bertelsmannova transformačního indexu (BTI) z roku 2003 Merkel a Croissant sledovali 52 defektních demokracií a podařilo se jim tak nalézt čtyři hlavní společné znaky, kterými se většina defektních demokracií vyznačovala.

Za prvé, se většině defektních demokracií podařilo dosáhnout institucionalizace politických práv a především svobodných a spravedlivých voleb. I přestože můžeme nalézt výjimky, jakými je například Rusko nebo Filipíny, tak boj za demokratické volby byl ve většině transformujících se zemí úspěšný. Ačkoliv je stabilní volební systém

nutný k přechodu od autokracie k demokracii, tak ale nedokáže zaručit plně fungující demokratický systém.¹⁰

Za druhé, většina defektních demokracií trpí nedostatečným naplněním vlády zákona a horizontální odpovědnosti. Toto je navíc velmi často doprovázeno vysokou měrou zneužívání politické moci, především formou korupčního jednání. Tento fenomén je možné najít ve všech regionech.¹¹

Třetím znakem společným pro všechny defektní demokracie je existence mocných politických uskupení, které spravují určitou politickou oblast, která je tím vyloučena z demokratické agendy, a omezuje tím efektivní moc vládnout legálně legitimizovaným autoritám. Typickým příkladem takovýchto skupin jsou ozbrojené síly, které stále v některých zemích požívají určitá privilegia, politické výsady a moc. Přestože od 50. a 60. let 20. století byla pozice ozbrojených složek oslabena, můžeme tento fenomén stále nalézt v některých zemích, především Latinské Ameriky a východní Asie.¹²

Nakonec čtvrtým znakem je nízká intenzita občanství, která je často spojena se slabou státností (*stateness*), což je základní překážkou úspěšné demokratické transformaci. Ve většině zemí však problém státnosti nedosáhl politické nestability a násilí, ale projevuje se smíšením privatizovaného státu, chaotické byrokracie, neefektivní státní moci a slabé vlády zákona.¹³

1.3 Příčiny vzniku defektních demokracií

Merkel a Croissant provedli empirický výzkum a došli k závěru, že není možné určit pouze jednu dostačující příčinu vzniku defektních demokracií, ale jedná se spíše o specifický soubor příčin, který umožní politickým aktérům uzurpovat si moc, pozastavovat ústavní normy a obcházet systém brzd a protivah. Především to jsou následující momenty, které vedou k defektní demokracii:

Cesta modernizace generuje silně asymetrické rozdělení ekonomické, sociální a politické síly. Tato asymetrie následně komplikuje vynucování ústavních

---

⁹ Merkel, W.;Croissant , A. (2004). *cit. d.*, s. 200-202

¹⁰ Tamtéž: 205

¹¹ Merkel, W.;Croissant , A. (2004). *cit. d.*, s. 205

¹² Tamtéž: 205

¹³ Tamtéž: s. 205

demokratických standardů vůči mocným skupinám nebo jednotlivcům a ohrožuje tak loajalitu diskriminovaných skupin k demokracii.

Ekonomická krize může být pobídkou pro exekutivu vládnout pomocí výnosů a speciální krizové legislativy. Argentina, Peru a Bolívie během 90. let jsou typickými příklady.

Sociální kapitál, který je naakumulovaný podle etnického a náboženského štěpení, má za následek kulturně politickou polarizaci, která s sebou nese riziko diskriminace vůči politickým a občanským právům menšiny.

Dlouhodobá autokratická vláda byla institucionalizována a ovlivnila politickou kulturu země, což může vést k tomu, že občané oceňují delegaci některých postupů na silné lídry.

Slabé občanské společnosti poskytují volební motivaci pro populistické a charismatické prezidenty a vlády, aby obcházeli horizontální brzdy a protiváhy, protože v takto nevyvinutých občanských společnostech je často obcházení složitých a časově náročných legislativních procedur vnímáno jako silné politické vedení.

U nově vzniklých demokracií je *elite settlement* křehké a exkluzivní, což vede k větší pravděpodobnosti, že se v pozadí demokratické ústavy objeví určité enklávy a panství.

Hlubší a rozšířenější klientelismus, patronace a korupce vedou k větší pravděpodobnosti, že tyto sociální a politické zvyky budou podryvat efektivitu formálních demokratických institucí.

Problém budování státu a národa může vést k diskriminaci menšin, porušování občanských práv nebo dokonce k ozbrojeným represím.

Méně mladých demokracií je obklopeno stabilními demokratickými zeměmi a jen v málokterých oblastech jsou dobře zavedeny mechanismy regionální integrace mezi demokratickými zeměmi.¹⁴

Toto je devět základních situací, které podle Merkela a Croissanta mohou vést právě ke vzniku defektních demokracií. Neznamená to však, že za těchto podmínek automaticky dochází ke generaci defektních demokracií, ale spíše se vytváří příležitosti, v jejichž rámci politické elity následně jednají.

---

¹⁴ Merkel, W.; Croissant, A. (2004). *cit. d.*, s. 206-207

1.4 Klasifikace defektních demokracií

Pokud chceme mluvit o defektní demokracii, je nutné nejprve vymežit, co myslíme pojmem demokracie. První dimenze, kterou můžeme nalézt již u Roberta Dahla, je vertikální dimenze legitimacy mezi volícími a volenými, řízenými a vládnoucími (*electors and elected, governed and governors*). Tato dimenze však není pro určení rozdílu mezi liberální a neliberální, defektní a fungující, konsolidovanou a nestabilní demokracií dostačující. Je nutné zavést také druhou dimenzi, kterou se zabýval již například Charles Montesquieu nebo John Locke. Tato dimenze je horizontální a vymezuje vládu zákona a ústavně garantovaná občanská práva. V roce 1991 však Philippe Schmitter a Terry Karl podotkli, že je nutné vymežit ještě třetí dimenzi, aby bylo možné definovat především nové liberální demokracie a odlišit je od těch defektních. Tato poslední rovina se týká výkonu politické moci, která musí být výhradně v rukou demokraticky volených zástupců. Není možné tolerovat žádnou oblast, která by byla řízena skupinami, jež nejsou legitimovány demokratickými volbami tzv. (*veto*)actors, za které lze považovat např. ozbrojené složky nebo partyzánské skupiny.¹⁵

1.4.1 Kritéria nutná pro klasifikaci

Na základě těchto 3 dimenzí Merkel následně vymezuje 6 kritérií, která pomáhají rozlišit mezi defektní a liberální demokracií. Prvním kritériem je legitimace politické moci. Pro liberální demokracie je základním principem legitimace suverenity občanů, a proto se můžeme ptát, jak a do jaké míry je politická moc legitimována?

Druhým kritériem je přístup k politické moci. Jak je přístup k politické moci regulován? V demokratických zřízeních musí být garantované univerzální volební právo, což znamená, že volební právo nesmí být omezeno z etnických, ideologických, rasových nebo genderových důvodů.

Třetím kritériem je monopol na výkon politické moci. V nedefektních demokraciích moc dělat autoritativní rozhodnutí týkající se státu spočívá v rukou demokraticky zvolených zástupců lidu. Není tedy možné, aby mohl rozhodování ve veřejném prostoru kontrolovat aktér, který nebyl demokraticky zvolen a má moc

---

¹⁵ Merkel, W. (1999). *cit. d.*, s. 4-5

rozhodnutí vetovat. V rámci tohoto kritéria se ptáme, kdo je aktérem, který má mandát činit autoritativní a závazná politická rozhodnutí?

Čtvrtým klíčovým kritériem je struktura politické moci v dané zemi. Je politická a státní moc rozdělena mezi několik vládních orgánů, což usnadňuje vzájemné vytyčení hranic a tím i kontrolu politické moci? V liberálních demokraciích existuje systém brzd a protivah, který musí být ústavně zakotven a také musí být efektivní v praxi, což je jedno ze základních kritérií pro určení defektních demokracií.

Pátým kritériem je rozsah politické moci nad občany. Klíčovou otázkou je, zda je rozsah politické moci nad občany jasně limitován základními právy a svobodami, které jsou zakotveny v ústavě, nebo je potenciálně neomezen. V nedefektních demokraciích musí být negativní svobody, které požívají občané ve vztahu ke státu, jednoznačně vymezeny a zajištěny. Tyto práva musí jasně limitovat způsobilost státu zasahovat do občanské společnosti a kontrolovat individuální občanské svobody.

Posledním šestým kritériem je oblast výkonu politické moci. Je výkon politické moci v souladu s principy liberálního konstitucionalismu nebo je vykonávána protiústavně, represivně, svévolně či dokonce prostřednictvím terorismu? V nedefektních demokraciích musí stát vykonávat svůj monopol na politické moci pomocí závazných a zákonných norem a navíc způsobem, který je zodpovědný a který garantuje svobody.¹⁶

1.4.2 Tři typy defektních demokracií

Na základě výše zmíněných tří dimenzí a šesti kritérií Wolfgang Merkel vymezil tři základní typy defektních demokracií. Definicí liberální demokracie naplňuje pouze ten stát, ve kterém platí všech 6 kritérií. Naopak defektní demokracie se vyznačují tím, že některé z kritérií není naplněno a podle toho, které kritérium není naplněno, můžeme daný stát zařadit do určité kategorie.

Merkel definoval tři základní typy defektních demokracií, přesto mezi ně řadí i tzv. delegativní demokracii, kterou již dříve vymezil Guillermo O'Donnell.¹⁷ Podle Merkela však O'Donnell nedokázal plně definovat delegativní demokracii, a tím ji nedokázal odlišit od dalších typů defektních demokracií. Navíc je problematická i

---

¹⁶ Merkel, W. (1999). *cit. d.*, s. 5-7

terminologie, kterou používá, jelikož všechny moderní demokracie můžeme nazvat delegativními v tom smyslu, že delegace je jedním ze základních principů moderní reprezentativní demokracie. Ačkoliv Merkel tento typ demokracie nevyklučuje, tak vymezuje tři vlastní typy defektních demokracií, kterými je demokracie exkluzivní, doménní a neliberální.¹⁸

1.4.2.1 Exkluzivní demokracie

Prvním typem defektní demokracie je demokracie exkluzivní, která části obyvatel nepřiznává volební právo anebo toto právo omezuje, a to z rasových, ideologických, etnických či jiných důvodů. Tímto jsou porušena první dvě kritéria, kterými je legitimace moci a přístup k politické moci. Pro liberální demokracie je totiž zásadním znakem suverenity lidu, která je garantována univerzálním volebním právem a férovostí v jeho naplňování. Typickým příkladem tohoto typu defektní demokracie je například Jihoafrická republika v dobách vlády apartheidu, kdy byla část obyvatelstva vyloučena kvůli své rase. Dalším příkladem může být Švýcarsko před rokem 1971, kde byla část obyvatelstva vyloučena z genderových důvodů. Problematická může být otázka: Kdo se řadí mezi lid? Na toto Merkel odpovídá tím, že klíčové je občanství, které je v liberálních demokraciích udělováno na základě podmínek zakotvených v ústavě.¹⁹

1.4.2.2 Doménní demokracie

Druhou formou defektní demokracie je doménní demokracie, ve které *veto-powers* (armáda, partyzáni,...) mohou klást požadavky v různých autonomních oblastech jako např. v zahraniční politice, vnitřní bezpečnosti či justici nebo mohou omezovat volené zástupce při politickém rozhodování. Typickým příkladem je podle Merkela Chile, Thajsko nebo Paraguay. V konstituční liberální demokracii musí být vládní moc výhradně v rukou volených zástupců lidu, což v doménních demokraciích splněno není. V tomto typu demokracií nedochází k naplnění celkem tří kritérií. Za první

---

¹⁷ Více: O'Donnell., G. *Delegative Democracy*. Journal of Democracy (7:4) 1994, s. 112-126.

¹⁸ Merkel, W. (1999). *cit. d.*, s. 11

¹⁹ Tamtéž: s. 9-10

není zaručena legitimace moci (kritérium 1), za druhé není naplněn monopol na výkon politické moci (kritérium 3) a za třetí není zajištěn rozsah politické moci nad občany (kritérium 5).²⁰

1.4.2.3 Neliberální demokracie

Třetím typem defektní demokracie je demokracie neliberální, ve které demokraticky zvolená vláda porušuje základní, lidská a občanská práva a svobody obcházením parlamentu, nezákonným ovlivňováním justice nebo jiným způsobem. Termín, který Merkel používá pro tento typ demokracie je shodný s terminologií, kterou používá Zakaria. V tomto případě dochází k porušení pátého kritéria, které se týká omezenosti rozsahu politické moci nad občany, a šestého kritéria o výkonu politické moci. Příklady neliberálních demokracií jsou třeba Rusko za vlády Jelcina, Slovensko za Mečiaru nebo Argentina pod vládou Menema.²¹

1.5 Další možný vývoj defektních demokracií

Během třetí vlny demokratizace téměř 100 režimů prošlo přechodem od autokracie k demokracii, ale ve většině z nich se nepodařilo ustanovit liberální demokracii založenou na vládě zákona. Nezdá se však, že by byla v dohledu druhá fáze demokratizace, která by v těchto zemích dokázala zavést konsolidovanou demokracii. V současné době se většina zemí nachází ve stavu stabilního ekvilibria, přesto toto není jediný možný scénář vývoje. Wolfgang Merkel společně s Aurelem Croissantem ve svém článku *Conclusion: Good and Defective Democracies* nastínili celkem tři možné trajektorie vývoje. První variantou je regresivní scénář, v jehož rámci státy směřují zpět k autokracii. V druhém případě je možný stabilní scénář, kdy nedochází k výraznějším změnám. Poslední možný vývoj je v rámci tzv. progresivního scénáře, který umožňuje konsolidaci liberální demokracie.

---

²⁰ Merkel, W. (1999).*cit. d.*, s. 10

²¹ Tamtéž: s. 10

1.5.1 Regresivní scénář

Státy, které nastoupí vývoj v rámci regresivního scénáře, nedokáží efektivně udržet demokratické normy a struktury pomocí liberalismu a vlády zákona. Zároveň se zvyšuje koncentrace politické síly v rukou exekutivy. Navíc se politické procedury a rozhodování přesouvají mimo formální struktury, i přestože si stát může zachovat demokratickou skořápku. V některých zemích může dojít dokonce ke zrušení svobodných a férových voleb, politických a občanských práv a horizontální odpovědnosti, což vede k autoritářské vládě. Příklady států, jejichž vývoj nastoupil na tuto trajektorii, jsou například Bělorusko za prezidenta Lukašenka nebo Rusko pod vládou Putina.²²

1.5.2 Stabilní scénář

Stabilní scénář je druhý možný typ vývoje defektních demokracií. V tomto případě se ukáže, že defektní demokracie je efektivnější v udržení stabilního systému než autoritářská vláda především s ohledem na schopnost vlády řešit problémy. Síť formálních demokratických institucí a neformální semi-autokratické rozhodování vede k vytvoření *statu quo*. Defektní demokracie je stabilní pouze do té doby, dokud defekty demokracie přispívají k posílení elit a k naplnění zájmů těch skupin populace, které systém podporují. Příkladem takovýchto zemí mohou být Filipíny, Thajsko nebo třeba Ukrajina. Ačkoliv je tento scénář nejčastější, tak tomu tak nemusí být napořád, protože země mohou začít směřovat zpět k autoritářskému režimu nebo v lepším případě k liberální demokracii. Tento vývoj nastiňuje poslední možný scénář.²³

1.5.3 Progresivní scénář

U států s progresivním vývojem se neformální struktury staly nekompatibilními s formálními demokratickými strukturami a tím i překážkou k naplňování požadavků společnosti. Mezi elitami došlo k zahájení procesů učení, které ústí ve stoupající množství překážek pro neformální opatření, která omezují demokracii. Navíc stoupá i kompatibilita s ústavními pravidly pro rozhodovací procesy. V nejlepším případě

---

²² Merkel, W.; Croissant, A. (2004). *cit. d.*, s. 207-208

dokonce demokratické defekty jsou transformovány až v konsolidovanou demokracii, která je založena na vládě zákona. Tento vývoj reprezentují například Taiwan, Chile nebo Slovensko.²⁴

2 Historický vývoj Chile

Chile si ve své historii prošlo mnohými etapami vývoje od období, kdy chilské území obývaly domorodé kmeny, přes koloniální období, kdy bylo Chile součástí španělské říše, což trvalo od 15. století až do počátku 19. století, až k vybudování nezávislého státu. Následně se vystřídala období autoritářských vlád, silných prezidentů, parlamentní diktatury, chaosu, fungující demokracie, socialistické republiky, vojenské vlády a nakonec i snahy o návrat zpět k demokratickému zřízení.

2.1 Vyhlášení nezávislosti a budování státu

Na počátku 19. století v Latinské Americe započalo období, kdy většina států zahájila boj za svou samostatnost. Mezi tyto státy patří i Chile, ve kterém 18. září 1810 došlo k ustanovení první nezávislé vlády, avšak ke skutečnému vyhlášení nezávislosti došlo až v roce 1818. Období mezi lety 1810 a 1818 se odehrálo především ve znamení chaosu, nestability, bojů mezi odpůrci samostatnosti a jejími stoupenci, autoritativní vlády i pokusů o nový institucionální systém. Oproti jiným zemím v regionu však toto období bylo velmi krátké. Následně došlo k vytvoření systému, který byl považován za vzor a dokonce byl často srovnáván se západními demokraciemi. Vyhlášení nezávislosti je spojeno se jménem Bernarda O'Higinse, který se stal vůdčí osobností stoupců nezávislosti a v roce 1817 se stal i Nejvyšším vůdcem (*Director Supremo*). Nemůžeme však říci, že by tímto Chile nastoupila na cestu demokracie, jelikož s sebou vláda O'Higinse nesla výrazné autoritářské rysy, což Chile dovedlo na počátku 20. let 19. století až na pokraj občanské války. Hrozba občanské války nakonec donutila O'Higinse k odstoupení a na jeho místo nastoupil generál Ramón Freire, jemuž se také nepodařilo položit institucionální a ústavní základy. V roce 1826 se prezidentem stal, vůbec první zvolený chilský prezident Manuel Blanco, jenž se pokusil o federalizaci země. Významným mezníkem bylo až vyhlášení ústavy v roce 1828 prezidentem

---

²³ Tamtéž: s. 208-209

Franciskem Pintem, což se stalo vrcholem liberální vlády, ale dovedlo to zemi opět až k občanské válce, která vypukla v roce 1829. V této občanské válce došlo k porážce liberálů a v roce 1830 se stal prezidentem Joaquín Prieto, který do čela vlády postavil Diega Portalese, jenž se stal jednou z nejvýraznějších, ale také nejkontroverznějších postav chilské historie.²⁵

Celých dvacet let od první proklamace nezávislosti bylo ve znamení střetů mezi liberály a konzervativci²⁶, kteří se přeli především o to, jakým způsobem bude země uspořádána a řízena. Konzervativci usilovali o koncentraci moci do rukou exekutivy, což by podle nich zabránilo nestabilitě a chaosu. Na druhé straně liberálové bojovali o posílení zastupitelských institucí a decentralizaci země. Ve své podstatě liberálové byli zastánci parlamentního režimu, kdežto konzervativci byli příznivci prezidentské republiky. Po roce 1830 došlo k dlouhému období, kdy se vlády ujali konzervativní prezidenti, což vedlo k označení "konzervativní republika" (*República Conservadora*).²⁷

2.2 Období konzervativní republiky (1830 - 1861)

Období konzervativní republiky trvalo od roku 1830 až do roku 1861 a došlo během něj k institucionalizaci politických stran a především k formulaci ústavy, která vstoupila v platnost v roce 1833. Významnou osobností tohoto období se stal Diego Portales, jenž stál v čele vlády od roku 1830, a podařilo se mu dosáhnout mnoha úspěchů. Nekompromisně se vypořádal s místními *caudillos*, kteří zastávali významné postavení v regionech a často měli i své vlastní armády, což v jiných zemích regionu, kde tento problém nevyřešili, způsobovalo veliké potíže. Ačkoliv Portales nebyl vnímán veskrze pozitivně, především kvůli jeho autoritativnímu chování, tak to byl hlavně velmi čestný a schopný muž, který se snažil vytvořit efektivní a fungující stát. Vzhledem k historickému vývoji latinskoamerických zemí došel k závěru, že je nutné zvolit zlatou třetí cestu autoritativní republiky, která byla kompromisem mezi naprostým bezvládním, které by vedlo k anarchii, a monarchistickými diktaturami.

---

²⁴ Merkel, W.; Croissant, A. (2004). *cit. d.*, s. 209-210

²⁵ Došek, T. Chile: konsenzuální politika a postupný návrat k demokracii In Němec, Jan a kolektiv. *Komparace politických systémů: Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica. 2010. kapitola V. s. 134-135

²⁶ V této době se ještě nejednalo o politické strany, které by byly institucionalizované, ale spíše o myšlenkové proudy, z kterých se postupně politické strany vyvinuly.

²⁷ Došek, T. (2010). *cit. d.*, s. 135

Nedělal si iluze, že by bylo možné okamžitě nastolit fungující demokracii a domníval se, že je potřeba nejprve Chilany vychovat, než budou schopni praktikovat skutečnou demokracii. Prvním Portalesovým počinem byl pokus o odpolitizování vojska a vybudování kázně a úcty vojáků k civilní vládě. Navíc se mu podařilo vybudovat fungující státní správu, ve které převládali profesionální a oddaní úředníci. Jeho nejdůležitějším počinem však byla již zmíněná ústava z roku 1833, která ve své podstatě byla velmi konzervativní až autoritářská.²⁸

Ústava z roku 1833 částečně vycházela z ústavy z roku 1828, ale důležitou změnou bylo posílení postavení prezidenta v systému. Prezident mohl jmenovat a odvolávat vládní ministry nebo i představitele výkonné moci v regionech, a to pouze na základě vlastního uvážení. Mezi jeho další silné pravomoci patřilo právo veta, které mohl uplatňovat v legislativním procesu. Prezident byl volen nepřímou sborem volitelů na pět let s možností okamžitého znovuzvolení, což započalo éru desetiletých prezidentů. Na druhé straně legislativní moc ležela v rukou dvoukomorového Národního kongresu, jenž se skládal z Poslanecké sněmovny a Senátu.²⁹ Sporným bodem ústavy byly především prezidentovy výjimečné pravomoci, které mu například umožňovaly vyhlásit lokální výjimečný stav, což by významně omezovalo občanská práva místních obyvatel. Paradoxně tato pravomoc s sebou přinesla i pozitivní efekt. Zabránilo to rozšíření regionálního partikularismu, který v ostatních latinskoamerických zemích významně ohrožoval tamní vlády.³⁰ Ústava chránila i některá základní práva a svobody občanů, mezi které patřila např. rovnost před zákonem, neporušitelnost soukromého vlastnictví, právo na volný pohyb, svobodný projev, svobodu tisku a také zakazovala otroctví společně s obchodováním s otroky. Vzhledem k tomu, že oficiálním náboženstvím Chile v té době bylo římskokatolické vyznání, tak nezaručovala plnou náboženskou svobodu. Navíc ústava přiznávala aktivní volební právo pouze malé části obyvatelstva. Volebním právem disponovali pouze gramotní muži, ale kvůli majetkovému censu bylo velké části z nich toto právo upřeno.³¹

Období konzervativní republiky se vyznačovalo také rozsáhlými volebními machinacemi a zastrahováním. K udržení se u moci a ovlivňování voleb se používaly

---

²⁸ Chalupa, J. *Chile*. Praha: Nakladatelství Libri, 2006. s. 47-49

²⁹ Došek, T. (2010). *cit. d.*, s. 135

³⁰ Chalupa, J. (2006). *cit. d.*, s. 49

³¹ Došek, T. (2010). *cit. d.*, s.136

různé taktiky, které nevyklučovaly ani věznění oponentů, voličů nebo dokonce opozičních kandidátů, dále úplatky, zastrašování i machinace s volebními výsledky. Navíc všechny tyto strategické akce byly řízeny samotným ministrem vnitra. Tento fenomén nebyl však typický pouze pro období konzervativní republiky, ale přetrval i následně téměř až do konce 19. století.³²

V polovině 19. století došlo k ustanovení politických stran především z již existujících politických hnutí. Konzervativci založili Konzervativní stranu (*Partido Conservador*) a liberálové se stali základem pro Liberální stranu (*Partido Liberal*). Toto však nebyly jediné strany, které byly nově ustanoveny, jelikož nově vznikla i Radikální strana (*Partido Radical*) a Národní strana (*Partido Nacional*). Zajímavým faktem byla štěpná linie, na jejímž základě strany vznikly. Ačkoliv by se dalo očekávat, že důležitou roli bude hrát vztah exekutivy a legislativy, postavení vlády, nebo míra federalizace, tak tou naprosto zásadní konfliktní linií v Chile byl vztah státu a církve.³³

Konec období konzervativní republiky se odehrál v atmosféře konfliktů mezi vládou a prezidentem, což vyvrcholilo revolucí v roce 1859. Jelikož se nepodařilo prezidenta sesadit, tak započalo období, kdy byla systematicky oslabována alespoň jeho role a naopak posiloval vliv politických stran.³⁴

2.3 Přesun moci od prezidenta k parlamentu (1861 - 1891)

Pokus o převrat z roku 1859 se stal na delší dobu posledním násilným pokusem o změnu politického uspořádání. Od této doby docházelo k dalšímu posilování politických stran, které se snažily o prosazení reforem, které by oslabily prezidenta a naopak na jeho úkor posílily parlament, výhradně cestou ústavních změn. Jednou z takovýchto reforem byla změna, která umožňovala prezidentovi znovu kandidovat až po uplynutí jednoho celého volebního období, což bylo schváleno na konci 60. let. Navíc mezi lety 1873 a 1874 došlo k významné změně organizace voleb, kdy byl zrušen majetkový i příjmový census, což zásadním způsobem rozšířilo elektorát. Tuto změnu prosazovali především konzervativci, kteří si od ní slibovali posílení vlastní pozice, k čemuž ve výsledku nedošlo. Z nárůstu elektorátu ze 49 047 na 148 737 nakonec

---

³² Chalupa, J. (2006). *cit. d.*, s. 49-50

³³ Došek, T. (2010). *cit. d.*, s. 136

³⁴ Tamtéž: s. 136

profitovala Liberální aliance (*Alianza liberal*), která sdružovala liberály společně s radikály.³⁵

Období mnoha ústavních změn na konci 80. let vyvrcholilo sporem mezi prezidentem a parlamentem, což vedlo až k občanské válce, která vypukla v roce 1891. Od roku 1886 až do roku 1891 byl prezidentem Balmaceda, který byl i na chilské poměry v té době výjimečně autoritářským prezidentem. Navíc se vyznačoval nesnesitelnou povahou a přesvědčením o vlastní neomylnosti. Na konci 80. let stále sílilo volání po volební reformě a skutečné demokracii, ale Balmaceda tomu nevěnoval pozornost, protože se domníval, že za tím stojí pouze jeho političtí nepřátelé. Bylo to však vyústění dlouholetého politického a sociálního vývoje, který naznačoval, že Portalesův režim silných prezidentů se stal již přežitkem a v nových časech není naděje pro jeho efektivní fungování. Již roku 1890 se v ulicích Chile začalo objevovat násilí, ale hlavní rozbuška pro občanskou válku přišla až v lednu 1891, kdy parlament neschválil státní rozpočet na následující rok a prezident Balmaceda situaci vyřešil vyhlášením zákona formou prezidentského dekretu. Tento počín však fakticky znamenal vyhlášení prezidentské diktatury a převzetí veškeré moci do rukou Balmacedy. Odpor proti tomuto postupu na sebe nenechal dlouho čekat a po dlouhé době stability opět vypukla občanská válka, která rozdělila zemi do dvou nesmiřitelných táborů. Na jedné straně stáli rebelové, kteří ovládali sever země, a na straně druhé stál Balmaceda s jeho příznivci, kteří na jím kontrolovaném území zformovali autoritářskou diktaturu.³⁶

Vzhledem k politickému a sociálnímu vývoji byla občanská válka z roku 1891 nevyhnutelná, přesto nemusela být tak krvavá a brutální, nebýt neústupného a autoritářského Balmacedy. I ten nakonec v září roku 1891 odstoupil a odešel do exilu, kde spáchal sebevraždu. Občanská válka za sebou zanechala přes 10 000 obětí, obrovské materiální a finanční ztráty a navíc rozdělila nejen národ, ale mnohdy i rodinné příslušníky nenávistí. Rebelové, vítězové občanské války, nepovažovali za nutné vypracovávat novou ústavu, protože se domnívali, že postačí ústavu z roku 1833 jen interpretovat jiným způsobem tak, aby naplňovala znaky parlamentarismu. Ke změně rozložení politických sil však nedošlo vyjednáváním, ale vítězové války se rozhodli nastolit parlamentní režim bez jakýchkoliv rozumných kompromisů. Toto vedlo k ustanovení téměř všemocného parlamentu, který natolik svazoval exekutivu, že

---

³⁵ Tamtéž: s. 137-138

se stala fakticky neakceschopnou. Tento zásadní přesun pravomocí vedl některé chilské historiky k pojmenování nového systému "parlamentní diktaturou", která s sebou přinesla hlavně chaos a nestabilitu.³⁷

2.4 Parlamentní diktatura (1891 - 1920)

Občanská válka z roku 1891 s sebou přinesla definitivní změnu systému, kdy došlo k přesunu moci od exekutivy k legislativě, respektive k politickým stranám. Nově parlament, kterému vévodily politické strany, disponoval pravomocí vyslovit nedůvěru jednotlivým ministrům, kdežto prezident neměl žádnou pravomoc parlament rozpustit.³⁸ Dominantním prvek systému se tedy staly politické strany. V té době v Chile existovala Konzervativní strana, kterou sjednocovala především religiozita jejích členů, dále Liberální strana, která se stala nejsilnější stranou tohoto období, Nacionální strana (*Nacionales*), která byla napojena na zámožné obchodníky a banky, a poslední významnou stranou byla Liberálně-demokratická strana, která sdružovala příznivce zesnulého prezidenta Balmacedy. Nebylo však možné sestavit vládu, aniž by existovala různá koaliční uskupení. Jedním z nich byla Koalice (*Coalición*), kterou tvořila Konzervativní strana, ke které se střídavě přidávaly další strany, a druhou byla Liberální aliance (*Alianza liberal*).³⁹

Nový parlament postupně nabyl takové moci, že prezident, který chtěl sestavit vládní kabinet, musel mít nejprve podporu parlamentní většiny. Vzhledem k tomu, že koaliční uskupení v parlamentu byla velmi křehká a nestabilní, kleslo průměrné období ministrů ve funkci na 2 až 3 měsíce. Než se tedy ministr vůbec stihl seznámit se svou agendou a začít vykonávat svou funkci, byl opět vyměněn. Během jednoho prezidentského mandátu se obvykle vystřídal 15 až 20 ministerských kabinetů. Politika se tedy již nedělala v prezidentském paláci, ale v přepychových salonech bohatých magnátů. Prezidentští kandidáti proto byli vybíráni pouze z řad oligarchie a korupce se rozmohla ještě mnohem více než kdy předtím.⁴⁰

---

³⁶ Chalupa, J. Dějiny Argentiny Uruguaye Chile. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. s. 390-391

³⁷ Chalupa, J. (1999). *cit. d.*, s. 392-394

³⁸ Došek, T. (2010). *cit. d.*, s. 138

³⁹ Chalupa, J. (1999). *cit. d.*, s. 395

⁴⁰ Tamtéž: s. 397

Ačkoliv ještě z počátku tohoto období převládala konfliktní linie církev - stát, tak ta se díky socioekonomickému vývoji postupně dostávala do pozadí a důležitější se stala sociální otázka, která dala vzniknout novým levicovým stranám. Přestože ústava garantovala právo na sdružování se v různých organizacích, tak stávky organizované odbory na přelomu století se často díky násilnému potlačení měnily v masakry. První levicovou stranou se stala již v roce 1877 Demokratická strana (*Partido Demócrata*), která se však nedokázala dostatečně ujmout. Významnější levicovou stranou se proto stala až v roce 1922 Komunistická strana Chile. Následně pak ve 30. letech vznikla Socialistická strana Chile (*Partido Socialista de Chile*), která vznikla spojením různých proudů a malých stran. Významným mezníkem bylo již v roce 1920 zvolení Artura Allesandriho prezidentem.⁴¹

2.5 První vláda Allesandriho, období nestability a vojenských převratů, druhá Allesandriho vláda (1920 - 1938)

Arturo Allesandri Palma, který ve své předvolební kampani sliboval, že zatočí s vládní nestabilitou a politickou anarchií, která ovládala politiku od konce 19. století, byl nakonec donucen odstoupit a jeho vláda byla nahrazena ještě horší anarchií, než proti které vystupoval. Navíc chování legislativců v období jeho vlády přispělo k takové diskreditaci parlamentu, že na něj začalo být pohlíženo jako na překážku. Toto přispělo nejen k návratu prezidentského režimu, ale bohužel se do země na určitou dobu opět vrátila i anarchie.⁴²

2.5.1 První vláda Allesandriho (1920 - 1924)

Parlamentní diktatura skončila s nástupem Artura Allesandriho. Ten se nespolehl na tradiční volební machinace, ale pokusil se získat opravdovou podporu voličů, což se mu díky svému charismatu povedlo. Byl natolik schopným řečníkem, že dokázal nadchnout lid i pro tak nepopulární opatření, jakým jsou například přímé daně. Po téměř sto letech se mu tak podařilo navrátit debatu o důležitých tématech zpět mezi lidi. Oligarchická opozice s ním však nesympatizovala a vetovala v Senátu všechny jeho

---

⁴¹ Došek, T. (2010). *cit. d.*, s. 138-139

návrhy, což Allesandriho nutilo k neustálému přestavování ministerských kabinetů. K politickým problémům se navíc přidaly problémy ekonomické a sociální. Tradiční chilská oligarchie však byla vystrašena Allesandriho pokusy o reformy, a proto se obrátila s žádostí o pomoc na armádu. Po dlouhé době tak do politické situace opět zasáhla armáda.⁴³

2.5.2 Období nestability a vojenských převratů (1924 - 1932)

Vzhledem k neschopnosti parlamentu schvalovat státní rozpočet docházelo ke zpožděním při vyplácení žoldů. Toto vedlo až k situaci v září roku 1924, kdy mladí vojáci obsadili galerii, která byla určena pro návštěvníky horní komory, a hlasitými výkřiky a řinčením šavlí dávali senátorům najevo své názory. Ti byli natolik vystrašeni, že musel zasáhnout až ministr obrany a vykázat je ze sálu. Nespokojení důstojníci se však se situací nesmířili a vydali se za prezidentem, který jim přislíbil, že situaci brzy napraví. Tváří v tvář vojenské vzpourě ale padla i již šestnáctá Allesandriho vláda a do jejího čela se postavil generál Almirano, který během jednoho dne prosadil v parlamentu tolik zákonů, že se Chile v oblasti sociálního zákonodárství dostalo na úroveň těch nejvyspělejších evropských států. Byl schválen například zákon o osmihodinové pracovní době, regulace práce žen a dětí, zavedení povinného pojištění a mnohé další zákony. Ačkoliv se Allesandri domníval, že po schválení požadovaných zákonů se armáda opět stáhne, tak se to nestalo. Naopak vojenský výbor pokračoval ve své činnosti. Allesandri proto raději emigroval ze země do USA a vlády se zmocnila vojenská junta složená z generálů, která okamžitě rozpustila sněmovnu a přijala Allesandriho demisi, který jí poslal ze zahraničí. Toto byl klíčový zlom, kdy v Chile začala být opět porušována ústava i lidská práva.⁴⁴

Již v lednu roku 1925 se však odehrál další vojenský puč, kdy mladí důstojníci nechali zavřít členy vojenské junty do vězení a pokusili se navrátit zpět ústavnost tím, že se do čela státu měl vrátit z exilu prezident Allesandri. Ten se za vítání davu vrátil zpět do země v březnu 1925, avšak do konce jeho mandátu zbýval již pouze necelý rok, proto okamžitě zahájil práci na dvou projektech. Za prvé se pokusil založit Centrální

---

⁴² Chalupa, J. (1999). *cit. d.*, s. 403

⁴³ Chalupa, J. (2006). *cit. d.*, s. 72-73

⁴⁴ Chalupa, J. (1999). *cit. d.*, s.404 - 405

banku, která by dohlížela na finanční situaci země, a za druhé začal urychleně pracovat na nové ústavě, která by definitivně ukončila parlamentní režim. Ústava byla schválena v srpnu 1925 voliči v referendu a zavedla tak podstatnou řadu novinek. Aby se zabránilo omezování kabinetu parlamentem, byla značně omezena pravomoc parlamentu odvolávat ministry. Navíc se stala funkce ministra neslučitelnou s funkcí poslance či senátora. Dále musely obě komory parlamentu projednat zákon o státním rozpočtu do určitého data, jinak automaticky vstoupil v platnost vládní návrh. Allesandri se také zasloužil o odluku státu a církve, o zavedení přímé volby prezidenta, která omezovala možné machinace s volebními výsledky, a založil Nejvyšší soud po vzoru toho amerického, který měl možnost posuzovat soulad zákonů s ústavou. Ačkoliv se Allesandrimu po návratu do funkce podařilo spoustu vykonat, tak zde zůstala otázka, kdo bude jeho nástupcem.⁴⁵

Výraznou osobností se stal plukovník Ibáñez, který se přes ministra války dostal až do funkce předsedy vlády a následně zavedl velmi přísnou cenzuru. Navíc vyhostil ze země řadu levicových politiků a odborářů a započal významnou čistku ve státní správě. Nakonec se dostal i do sporu s Nejvyšším soudem a prezidentem, kterého odstavil ze své funkce, a vypsals prezidentské volby. Po rozsáhlých čistkách a období nestabilních vlád dosáhl Ibáñez nevídaného úspěchu a v roce 1927 byl zvolen prezidentem se ziskem 98% voličských hlasů.⁴⁶

Ibáñezova vláda nesla výrazné autoritářské rysy, protože zaváděla cenzuru médií, omezovala aktivity odborů i vliv politických stran, což vedlo k masivnímu odchodu politických lídrů do exilu, a dokonce zakázal Komunistickou stranu. Hlavním zdrojem prezidentovi podpory byl především tehdejší ekonomický růst, který byl však pouze dočasný. Na konci 20. let se začala šířit světová ekonomická krize a Chile bylo jednou ze zemí, které jí bylo nejvíce zasaženo. Toto vedlo ke ztrátě podpory, kterou Ibáñez ve společnosti měl, a v roce 1931 byl stávkami a protesty donucen k rezignaci. Toto přivedlo zpět ke slovu armádu, jejíž část svrhla nově zvoleného prezidenta a vyhlásila Socialistickou republiku Chile (*República Socialista de Chile*), která ovšem také neměla dlouhého trvání. Koncem roku 1932, avšak za velice nepříznivé situace, se totiž do prezidentské funkce vrátil Arturo Allesandri.⁴⁷

---

⁴⁵ Chalupa, J. (1999), *cit. d.*, s. 405- 406

⁴⁶ Chalupa, J. (1999), *cit. d.*, s. 407

⁴⁷ Došek, T. (2010), *cit. d.*, s. 140-141

2.5.3 Druhá Allesandriho vláda (1932 - 1938)

Allesandri se stal opět prezidentem po mnoha měsících chaosu. Toto období mezi červencem 1931 a říjnem 1932 je proto někdy nazýváno jako období anarchie. Vzhledem k velmi špatné situaci, ve které se Chile po období anarchie nacházelo, se Allesandri rozhodl, že nejlepším způsobem vlády bude autoritářský prezidentský režim a do kabinetu jmenoval ministry pouze na základě vlastního uvážení bez konzultace s parlamentem. I přestože byl do funkce prezidenta zvolen především hlasy levice a politického středu, tak byl během jeho vlády znát silný odklon k pravici. Navíc si Allesandri nechal v roce 1933 schválit mimořádné pravomoci, které mu byly uděleny na 6 měsíců. Vzhledem k situaci, ve které se nyní nacházela armáda, vytvořil Allesandri republikánské milice, které se na krátkou dobu staly ozbrojenou civilní složkou, která nahrazovala vojáky.⁴⁸

Allesandriho vládě se podařilo výrazně zlepšit ekonomickou a finanční situaci Chile, které bylo již v roce 1935 schopno splácet své vnější závazky. I přes Allesandriho znatelný příklon k pravici pokračoval i ve svém druhém období v prosazování některých důležitých sociálních zákonů. Mezi ně patří například zákon o minimální mzdě zaměstnanců v obchodu a průmyslu, který byl schválen v roce 1937. Navíc udělal první krok k zrovnoprávnění žen, když jim v roce 1934 udělil právo volit v obecních volbách. Allesandri byl v prezidentské funkci až do roku 1938 a poté ho vystřídalo několik prezidentů z řad radikálů.

2.6 Demokratické období (1938 - 1970)

Období mezi lety 1938 a 1970 bylo ve znamení fungující demokracie, kdy probíhaly řádné volby a byly dodržovány občanská práva a svobody. I přestože se do prezidentské funkce později vrátil i bývalý prezident Ibáñez, který vládl autoritářským způsobem a byl donucen k odstoupení, tak si v tomto období nedovolil porušit demokratickou tradici. Toto období skončilo až v roce 1970, kdy byl do funkce zvolen socialista Allende, který se pokusil vytvořit socialistickou republiku.

---

⁴⁸ Chalupa, J. (1999). *cit. d.*, s. 410-411

2.6.1 Prezidenti z řad radikálů

Od roku 1938 se na 14 let v prezidentském paláci usídlili prezidenti z řad radikálů. Ve volbách v roce 1938 byl za Konfederaci chilských pracujících zvolen prezidentem Pedro Aguirra Cerda s velmi jednoduchým programem: zlepšení životních podmínek prostých lidí, podpora průmyslovému rozvoji a investice do veřejného školství. Již v září se však skupina fašizující mládeže pokusila o státní převrat, který ale skončil vojenským masakrem na univerzitní půdě. Navíc v roce 1939 došlo k velmi ničivému zemětřesení, které způsobilo rozsáhlé škody na životech i majetku. Prezident Cerda považoval za jednu z priorit vzdělání, a proto podporoval školství především v technicky orientovaných oblastech, které mohlo podpořit průmysl a výrobu.⁴⁹

Dalším radikálním prezidentem se stal Juan Ríos, který byl nucen bojovat především s inflací. Dělníci i podnikatelé se byli schopni s nárůstem cen vyrovnat, avšak státní úředníci proti ní byli naprosto bezmocní. Vzhledem k tomu, že Ríos potřeboval pro státní úředníky více peněz, tak se již nezaměřoval primárně na vzdělání, ale především na výrobu. Důležitou podporou chilského hospodářství se stal především export mědi, který v době 2. světové války stoupal společně se zájmem o ní.⁵⁰

Naprostou změnu orientace exekutivy s sebou přinesl třetí prezident z řad radikálů, Gabriel González Videla. Ten našel své spojence především v konzervativních řadách, ačkoliv zpočátku se na jeho vládě účastnili i komunističtí ministři, kteří však následně byli donuceni k odchodu z kabinetu. Navíc byl v roce 1948 vyhlášen Zákon na ochranu demokracie, který postavil Komunistickou stranu mimo zákon, dále díky němu byli známí levicoví voliči vyškrtnuti z volebních seznamů, mnozí příznivci levice skončili dokonce v internačních táborech a postihům se nevyhnuly ani odborové svazy.⁵¹

---

⁴⁹ Chalupa, J. (2006). *cit. d.*, s. 76-77

⁵⁰ Chalupa, J. (2006). *cit. d.*, s. 77

⁵¹ Tamtéž: s. 78

2.6.2 Návrat Ibáñez

S postupem času se politické strany musely potýkat s úpadkem své prestiže, což zvýhodňovalo nadstranické kandidáty. Tímto způsobem byl do funkce prezidenta opět zvolen i Ibáñez, na jehož autoritářskou vládu se již zapomnělo. Jako symbol své předvolební kampaně si zvolil koště, které mělo značit, že hodlá vymést z chilské politiky nepořádek, politikaření a korupci. Ibáñez byl zvolen i díky hlasům žen, které mohly poprvé volit i v prezidentských volbách. Vzhledem ke své dřívější zkušenosti se tentokrát držel pouze demokratického způsobu vlády, ale i přesto se jeho podpora časem značně vytrácela. Kvůli neutuchajícímu problému s inflací se prezident rozhodl pozvat do země zahraniční experty, kteří doporučili drasticky omezit veřejné výdaje a zvýšením úrokových sazeb omezit množství peněz v oběhu. Toto však vedlo k velkému nárůstu nezaměstnanosti, snížení průmyslové výroby a následně i k vášnivým protestům pracujících. V roce 1957 došlo k vyvrcholení stávek a demonstrací krvavými střety s pořádkovými silami. Vliv levice natolik posílil, že byl Ibáñez donucen v roce 1958 opět legalizovat Komunistickou stranu. Po šesti letech své vlády Ibáñez nemohl počítat v žádném případě se svým znovuzvolením.⁵²

2.6.3 Vláda Allesandriho mladšího

Ve volbách v roce 1958 zvítězil Jorge Allesandri Rodríguez, potomek bývalého prezidenta. Allesandri vedl velmi skromný a po všech stránkách příkladný život, což Chilecům umožnilo po dlouhé době vidět v prezidentovi i morální a lidský vzor. Allesandri však neměl v parlamentu dostatečnou podporu, což ho často nutilo k používání práva veta. Nakonec však získal spolehlivou podporu Demokratické fronty. Hlavním chilským problémem této doby se stala inflace, se kterou se musel potýkat i Allesandri. Díky jeho restriktivním opatřením se mu podařilo snížit inflaci, ale kvůli hospodářské politice, ke které byl nakonec dotlačen oponenty, začaly růst ceny a tím i životní náklady obyvatel, což způsobilo sociální nepokoje. I přesto si Allesandri dokázal udržet podporu obyvatel až do konce svého prezidentského mandátu. Jedním z jeho úspěchů byl především zákon o pravidelné valorizaci starobních penzí. Tento zákon pomohl bránit důchodce, kteří neměli žádné zastání v odborech, před inflací. Allesandri

---

⁵² Chalupa, J. (1999). *cit. d.*, s. 417

schválil také první zákon o agrární reformě, který však zůstal vesměs nepochopen. Allesandriho cílem bylo ustanovit novou prosperující vesnickou střední vrstvu, která by se stala oporou demokracie. Dalším problémem, se kterým se Chile potýkalo, byl enormní nedostatek bytů kvůli velkému nárůstu obyvatelstva a následkům zemětřesení z roku 1960. S touto problematikou si Allesandri dokázal poradit díky svému razantnímu počínání, kdy se během šesti let postavilo přes 150 000 nových bytů.⁵³

2.6.4 Frei a jeho svobodná revoluce

V roce 1964 ve volbách triumfoval Eduardo Frei Montalva, lídr nedávno zformované Křesťansko-demokratické strany. Frei se zajímal o sociální problematiku již od svého mládí a okamžitě po nástupu do své funkce zahájil Svobodnou revoluci (*Revolución en libertad*), která znamenala hluboké změny v sociální, ekonomické i politické oblasti. Frei se řídil podle hesla, že se všechno musí změnit, avšak všechny změny měly být realizované v rámci ústavy a za přísného dodržování demokratických principů. Pokusil se především vymýtit chudobu a analfabetismus z chilské společnosti. Založil například nové ministerstvo, které řídilo výstavbu nových sociálních bytů. Za hlavní úkoly si však předsevzal pozemkovou reformu a znárodnění měděného průmyslu. Úspěšně se dokázal zhostit pouze jednoho úkolu. Především díky svému obratnému vyjednávání se mu podařilo dostat pod chilskou kontrolu většinu hlavních měděných dolů, aniž by se dostal do významnějšího konfliktu s americkými těžařskými společnostmi. I přesto byl tento postup kritizován marxistickou levicí, která se domnívala, že se Frei neměl pokoušet nalézt kompromis, ale měděné doly bez jednání znárodnit. Mnohem horší úspěch sklidil se svou pozemkovou reformou, která byla nutná pro transformaci chilské společnosti. Velkostatkáři se domnívali, že je reforma příliš revoluční, a na druhé straně pro zemědělské dělníky a drobné rolníky byla nedostačující. Pozemková reforma však ve finále zůstala především na papíře. Nežřídka ale začalo docházet k násilnému obsazování půdy, kdy si bezzemci brali to, na co je stát údajně nechával dlouho čekat. Přesto se mu podařilo prosadit významný zákon o odborových svazech v zemědělství, který umožňoval zemědělským dělníkům efektivně vyjednat s velkostatkáři. Názory na Freiovy reformy se zásadně lišily,

---

⁵³ Chalupa, J. (1999). *cit. d.*, s. 418-420

protože jedněm přišly příliš radikální a druzí je považovali za příliš nedůrazné. Toto štěpení se dokonce objevilo i na politické scéně, když došlo k rozštěpení Křesťansko-demokratické strany. Stranu opustili radikálové, kteří založili vlastní uskupení Hnutí lidové akce, které se následně připojilo k levicové Lidové frontě (*Unidad Popular*). Ve volbách v roce 1970 se opět potvrdila tzv. teorie tří třetin, podle které je společnost v Chile rozdělena názorově na tři přibližně stejně velké celky, které pozoruhodně odpovídají i politologickému dělení na pravici, střed a levici. Ve volbách nakonec těsným výsledkem zvítězil socialista Allende před Allesandrim zastupujícím pravici a křesťanským demokratem Tomicem.⁵⁴

2.7 Allendeho pokus o socialistickou republiku a následný vojenský puč (1970 - 1973)

Výsledek voleb Allendemu nezajistil lehký nástup do funkce, protože v Chile neexistovalo druhé kolo prezidentských voleb v případě, že ani jeden kandidát nezískal nadpoloviční většinu hlasů, tak poslední slovo ve výběru prezidenta měl parlament. Allende byl nakonec prezidentem zvolen s podporou Křesťanských demokratů, kteří však jeho zvolení podmínili písemnou garancí ústavních a demokratických principů. Tímto byl poprvé zvolen marxistický prezident bez manipulace voleb. Zůstávalo však záhadou, jak se mu podaří realizovat svůj socialistický program při respektování "buržoazní" ústavy z roku 1925. Allende byl odhodlaný svůj socialistický program uskutečnit i ve společnosti, kde ho dvě třetiny obyvatel odmítaly, což vedlo nejen k odlivu kapitálu ze země, ale i odjezdu některých obyvatel ze země. Nově začalo být hospodářství podřízeno poměrně striktní státní kontrole a začalo rozsáhlé znárodnování. Znárodněny byly především doly, které jsou extrémně důležité pro chod chilské ekonomiky, ale i přestože zestátnění bylo poměrně snadné, tak se ukázalo problémem následné udržení dolů v chodu. Kapitál i inženýři se přesouvali pryč ze země a dělníci se více než práci věnovali politice. Navíc byly znárodněny i zahraniční banky, radiokomunikace a velké průmyslové podniky, protože Allende počítal se soukromým vlastnictvím pouze u drobných a středních podnikatelů. Rozeběhla se i rozsáhlá pozemková reforma, která probíhala neuvěřitelně rychlým tempem. Ve výsledku

---

⁵⁴ Chalupa, J. (2006). *cit. d.*, s. 81-85

nepomohla obyvatelům, kteří žádnou půdu nevlastnili, ale docházelo ke kolektivizaci do zemědělských družstev. I proto stále docházelo k násilnému obsazování půdy. Allende se snažil o mnohem větší přerozdělení bohatství, a proto bylo zavedeno vyšší zdanění bohatých, zvyšování platů státních zaměstnanců i kontrola cen potravin. Všechna tato opatření rozdělila chilskou společnost na dva nespokojené tábory, které k sobě cítily takovou nenávist, která v zemi od dob nezávislosti nebyla vidět. Navíc vypukla i otevřená válka mezi prezidentem a parlamentní opozicí, která vetovala všechny prezidentovy návrhy. Ten je však obcházel pomocí prezidentských dekretů, což vedlo až k zapojení armády do situace.⁵⁵

Ačkoliv se chilská armáda po většinu času svého fungování vyznačovala především apolitičností, tak se v tomto případě od neutrálního postoje postupně přiklonila k mimoústavnímu řešení. K zásahu armády se přikláněly dokonce i Spojené státy a nakonec v srpnu 1973 Poslanecká sněmovna obvinila exekutivu z protiústavních praktik, narušení právního státu a přivlastnění si veškeré státní moci, což otevřelo cestu k vojenskému puči. K němu došlo 11. září 1973, kdy byla svržena vláda Lidové jednoty a došlo k narušení ústavního pořádku a odstranění alespoň částečné demokracie na dlouhou dobu.⁵⁶

2.8 *Vláda vojenské junty a Pinochetova diktatura (1973 - 1988)*

Po vojenském puči v roce 1973 došlo v chilské historii k nevídanému jevu, kdy armáda zůstala u moci delší dobu a navíc došlo i k institucionalizaci vojenského režimu. Po převratu veškeré legislativní i exekutivní pravomoci převzala vojenská junta, v jejímž čele stáli čtyři generálové, přičemž jedním z nich byl i Augusto Pinochet. Po vojenském puči následně došlo k rozpuštění parlamentu, zákazu politických stran i k cenzuře médií. Pinochet se stal velitelem ozbrojených sil a v roce 1974 i prezidentem republiky. V období mezi lety 1973 a 1980 nebyl režim nijak významně institucionalizován a naopak byl silně spjat s osobou Augusta Pinocheta, který ve svých rukou koncentroval moc. Navíc se toto období vyznačovalo vysokou mírou represí, kdy

---

⁵⁵ Chalupa, J. (2006). *cit. d.*, s. 85-90

⁵⁶ Vejmelka, J. Chile In Kolektiv autorů. Politické systémy Latinské Ameriky. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica. 2006. s. 130-131

přišlo odhadem o život více než 3 000 lidí a docházelo k častému zastrašování, případně i eliminaci představitelů opozice.⁵⁷

Toto přechodné období bylo ukončeno v roce 1980, kdy došlo k vypracování nové ústavy. Ta vstoupila v platnost v roce 1981 až po schválení v referendu, které se nicméně konalo ve velmi represivní atmosféře. Ústava zachovávala prezidentský režim, ale významným způsobem posilovala exekutivu na úkor legislativy. Došlo také k posílení pozice armády, která se stala vykonavatelem suverenity. Dále byly zakázány strany s levicovou ideologií a zavedl se nově institut nevolených senátorů.⁵⁸ Ústava také významně změnila průběh volby prezidenta, když se nově i druhé kolo konalo přímou volbou. Navíc zaručovala setrvání Pinocheta u moci až do roku 1988, kdy se měl konat plebiscit o jeho dalším setrvání ve funkci, a ústava jasně vymezovala postup jak při jeho úspěchu, tak neúspěchu.⁵⁹

V ekonomické oblasti byl Pinochet silným zastáncem neoliberalní politiky, kterou také během svého působení uplatňoval. Ta se zpočátku projevovala pozitivně zejména na makroekonomických datech, ale v roce 1982 a 1983 zasáhla Chile jedna z nejhorších hospodářských krizí, která ho donutila svou politiku částečně změnit. Navíc tato krize vedla i k většímu odporu opozice, který se postupně ještě zvyšoval. V roce 1985 navíc došlo ke zrušení stanného práva, díky čemuž již nedocházelo k tak intenzivnímu potlačování protestů. Také se v ilegalitě začala formovat opoziční uskupení. Již roku 1983 vznikla Demokratická aliance, která se před plebiscitem v roce 1988 přejmenovala na Dohodu stran pro Ne a následně po vítězství v něm na Dohodu stran za demokracii. S blížícím se hlasováním významně sílily aktivity opozice, která vedla rozsáhlou kampaň, což se jí vyplatilo, protože pro setrvání Pinocheta ve funkci hlasovalo necelých 45 % voličů. Tím započalo období odchodu Pinocheta, ovšem pouze z prezidentské funkce. Toto období podle ústavy z roku 1980 trvalo rok, během kterého stihl Pinochet ještě zavést mnohá opatření.⁶⁰

---

⁵⁷ Došek, T. (2010). *cit. d.*, s. 143

⁵⁸ Došek, T. (2010). *cit. d.*, s. 144

⁵⁹ Vejmelka, J. (2006). *cit. d.*, s. 131-132

⁶⁰ Došek, T. (2010). *cit. d.*, s. 144-145

2.9 Reforma starého režimu

Ačkoliv v letech před uskutečněním plebiscitu opozice nezastávala jednotný názor, zda se má uskutečnit plebiscit podle ústavy z roku 1980, nebo svobodné volby, tak se nakonec rozhodla založit Sdružení stran za Ne, čímž uznala platnost postupů zavedených ústavou. Navíc se stala vítězem plebiscitu, a proto opozice mohla dávat najevo pouze nesouhlas, ale žádné násilné svržení Pinocheta nepřicházelo reálně v úvahu. Tímto začal poslední rok Pinocheta ve funkci, který tak mohl kontrolovat počátek procesu uvolňování režimu a zavést opatření, která by pomohla udržet alespoň určité znaky starého režimu.⁶¹

2.9.1 Poslední rok Pinocheta ve funkci prezidenta

Rok 1989 byl především ve znamení reformy starého režimu, ale jelikož nebyla vypracována nová ústava, tak došlo pouze k vytvoření určitého kompromisu mezi demokratickou opozicí a představiteli nedemokratického režimu. Demokratická opozice se snažila režim co nejvíce liberalizovat, což se jí povedlo pouze částečně. Opozici se nakonec podařilo prosadit například tyto kompromisní ustanovení:

- garance politické plurality, která měla být zaručena i zrušením těch ustanovení, která vylučovala komunistické a socialistické strany z politického procesu;
- zvýšení počtu volených senátorů z 26 na 38, avšak nepodařilo se jim prosadit zrušení institutu nevolených senátorů;
- zkrácení prezidentského mandátu z šesti na čtyři roky se zákazem okamžitého znovuzvolení;
- omezení pravomocí exekutivy úpravou pravomocí prezidenta, Kongresu a Rady národní bezpečnosti;
- záruka respektování práv daných ústavou i mezinárodními smlouvami a úmluvami;

---

⁶¹ Vial, G. Pinochet: Portrét diktátora. Praha: Prostor, 2006. s. 500

- neslučitelnost vedoucích odborových funkcí s funkcemi nejvyšších představitelů státu a politických stran.⁶²

Naopak představitelé nedemokratického režimu se snažili uchovat co nejvíce jeho rysů. Především jim šlo o zachování institucionální struktury, čehož měli dosáhnout přijetím zvláštních ústavních zákonů (*leyes de amarre*), které však byly schváleny bez větší konzultace s opozicí v období mezi plebiscitem a nástupem nové vlády. Mezi nejdůležitější opatření tohoto typu patří:

- záruka beztrestnosti v případě korupce a zločinů, které byly spáchány po roce 1973;
- faktické vyvázání vojenské moci z kontroly politické moci pomocí zákonů o armádě a policii, které omezovaly prezidentovy pravomoci při jmenování armádních velitelů, kteří navíc podle ustanovení z ústavy z roku 1980 měli na svých postech zůstat ještě dalších osm let; toto se týkalo i samotného Pinocheta; navíc mělo jít 10% výdělků z těžby mědi přímo do armádního rozpočtu;
- přesun sídla Kongresu z hlavního města do 120 km vzdáleného Santiaga, což mělo omezit vliv opozice;
- zakotvení nezávislosti Centrální banky;
- setrvání naprosté většiny státních úředníků na svých postech (toto opatření se týkalo 30 000 úředníků);
- úprava jmenovacích pravomocí v oblasti soudnictví a lokální politiky, které měly rozšířit vliv stávajícího režimu.⁶³

Z ustanovení, která byla v posledním roce Pinochetovy vlády přijaty, je patrná snaha režim pouze reformovat, a tudíž nemohlo dojít k plné demokratizaci. Liberalizace režimu však nezačala až v této době, ale její počátky sahají již do roku 1983, kdy došlo k opravdové změně chování vojenského režimu.⁶⁴ V prosinci 1989 došlo ke zvolení nového prezidenta Patricie Aylwina, který kandidoval za středo-levé uskupení Strany pro demokracii, na čtyřleté volební období. Konec Pinocheta v prezidentské funkci

⁶² Došek, T. (2010). *cit. d.*, s. 145

⁶³ Došek, T. (2010). *cit. d.*, s. 145-146

přišel však až 11. března 1990, kdy Aylwin nastoupil do funkce.⁶⁵ Díky platné ústavě z roku 1980 Pinochet zůstal vrchním velitelem armády, ale i toto bylo počátkem úpadku Pinochetovy moci.⁶⁶

2.10 Pozvolný návrat k demokracii

Rok 1989 byl především ve znamení reformy starého režimu, ale jelikož nebyla vypracována nová ústava, tak došlo pouze k vytvoření určitého kompromisu mezi demokratickou opozicí a představiteli nedemokratického režimu. Demokratická opozice se snažila režim co nejvíce liberalizovat, což se jí povedlo pouze částečně. Opozici se nakonec podařilo prosadit například tyto kompromisní ustanovení:

- garance politické plurality, která měla být zaručena i zrušením těch ustanovení, která vylučovala komunistické a socialistické strany z politického procesu;
- zvýšení počtu volených senátorů z 26 na 38, avšak nepodařilo se jim prosadit zrušení institutu nevolených senátorů;
- zkrácení prezidentského mandátu z šesti na čtyři roky se zákazem okamžitého znovuzvolení;
- omezení pravomocí exekutivy úpravou pravomocí prezidenta, Kongresu a Rady národní bezpečnosti;
- záruka respektování práv daných ústavou i mezinárodními smlouvami a úmluvami;
- neslučitelnost vedoucích odborových funkcí s funkcemi nejvyšších představitelů státu a politických stran.⁶⁷

Naopak představitelé nedemokratického režimu se snažili uchovat co nejvíce jeho rysů. Především jim šlo o zachování institucionální struktury, čehož měli dosáhnout přijetím zvláštních ústavních zákonů (*leyes de amarre*), které však byly

---

⁶⁴ Tamtéž: s. 146

⁶⁵ Sigmund, P.E. Chile In Wiarda, Howard J.; Kline, Harvey F. Latin American Politics and Development. New York: Westview Press. 2007. s. 182

⁶⁶ Vial, G. (2006). *cit.d.*, s. 511

⁶⁷ Došek, T. (2010). *cit.d.*, s. 145

schváleny bez větší konzultace s opozicí v období mezi plebiscitem a nástupem nové vlády. Mezi nejdůležitější opatření tohoto typu patří:

- záruka beztrestnosti v případě korupce a zločinů, které byly spáchány po roce 1973;
- faktické vyvázání vojenské moci z kontroly politické moci pomocí zákonů o armádě a policii, které omezovaly prezidentské pravomoci při jmenování armádních velitelů, kteří navíc podle ustanovení z ústavy z roku 1980 měli na svých postech zůstat ještě dalších osm let; toto se týkalo i samotného Pinocheta; navíc mělo jít 10% výdělku z těžby mědi přímo do armádního rozpočtu;
- přesun sídla Kongresu z hlavního města do 120 km vzdáleného Santiaga, což mělo omezit vliv opozice;
- zakotvení nezávislosti Centrální banky;
- setrvání naprosté většiny státních úředníků na svých postech (toto opatření se týkalo 30 000 úředníků);
- úprava jmenovacích pravomocí v oblasti soudnictví a lokální politiky, které měly rozšířit vliv stávajícího režimu.⁶⁸

Z ustanovení, která byla v posledním roce Pinochetovy vlády přijata, je patrná snaha režim pouze reformovat, a tudíž nemohlo dojít k plné demokratizaci. Liberalizace režimu však nezačala až v této době, ale její počátky sahají již do roku 1983, kdy došlo k opravdové změně chování vojenského režimu.⁶⁹ V prosinci 1989 došlo ke zvolení nového prezidenta Patricie Aylwina, který kandidoval za středo-levé uskupení Strany pro demokracii, na čtyřleté volební období. Konec Pinocheta v prezidentské funkci přišel však až 11. března 1990, kdy Aylwin nastoupil do funkce.⁷⁰ Díky platné ústavě z roku 1980 Pinochet zůstane vrchním velitelem armády, ale i toto je počátkem úpadku Pinochetovy moci.⁷¹

---

⁶⁸ Došek, T. (2010). *cit. d.*, s. 145-146

⁶⁹ Tamtéž: s. 146

⁷⁰ Sigmund, P. E. (2006). *cit. d.* s. 182

⁷¹ Vial, G. (2006). *cit. d.*, s. 511

2.11 Návrat k demokracii

Návrat k demokracii nakonec trval více než 10 let. Celá 90. léta se odehrála pod vládou prezidentů ze středolevého subjektu Dohoda stran za demokracii. Toto období se vyznačovalo především politickou stabilitou a kontinuitou. Politické stability bylo docíleno především díky volebnímu systému, který zaručoval vyvážení silné parlamentní většiny Dohody a existence dosazovaných senátorů. Stejně jako před rokem 1973 existuje pět hlavních politických stran - dvě pravicové, jedna středová a dvě levicové. Po konci studené války však došlo k jejich zásadnímu sblížení, a proto mezi sebou dokázaly najít široký konsensus ohledně politického systému, hospodářské politiky i orientace země.⁷²

I přestože byla zahájena transformace režimu, tak došlo k setrvání určitých "reziduí po autoritářském režimu", které vojenský režim zanechal v politickém systému, a to především v jeho institucích. Jako následek předcházejícího režimu byl například Kongres oslaben na úkor exekutivy a došlo také k setrvání existence Rady národní bezpečnosti. Navíc až do ústavní reformy v roce 2005 byl v ústavě zakotven institut nevolených a hlavně doživotních senátorů. Díky většinovému volebnímu systému také docházelo k patovým situacím, kdy již před volbami bylo jasné, že se do Kongresu dostanou dvě hlavní koalice a získají přibližně stejné množství křesel.⁷³

V průběhu 90. let také muselo dojít k vypořádání se se zločiny z dob diktatury, což bylo komplikováno existencí amnestie z roku 1978 a dlouhou dobou, která od spáchání zločinů již uplynula. K vyšetření těchto zločinů byla založena tzv. Rettigova komise, která poukázala na spáchání 3 000 vražd, ale trestní stíhání pachatelů bylo mnohem komplikovanější. Navíc až do konce 90. let zůstali u Nejvyššího soudu soudci, kteří byli do funkce dosazeni samotným Pinochetem, a sám Pinochet setrval ve funkci vrchního velitele armády až do roku 1998, díky čemuž mohl držet ochrannou ruku nad svými generály. Po roce 1998 díky odchodu Pinocheta z armády tak mohlo dojít k urychlení procesu podřízení ozbrojených sil civilní moci.⁷⁴ Následně se však Pinochet stal doživotním senátorem, ale i přes jeho funkci vůči němu bylo vzneseno několik žalob. V roce 2002 došlo k odročení případu pro jeho mentální

---

⁷² Vejmelka, J. (2006). *cit. d.*, s. 133-134

⁷³ Vejmelka, J. (2006). *cit. d.*, s. 134

⁷⁴ Tamtéž: 134-135

nezpůsobilost a tím i ke konci Pinocheta samotného.⁷⁵ K ukončení demokratizačního procesu došlo však až o tři roky déle.

2.12 Dokončení procesu demokratizace

Konečnou tečkou za návratem k demokracii byla až ústavní reforma z roku 2005, která se konečně vypořádala s rezidui po autoritářském režimu. Podle prezidenta Lagose tak bylo završeno 16 let transformačního procesu, který byl spojen se složitým vyjednáváním. Díky této ústavní reformě došlo ke změně pravomocí Rady národní bezpečnosti, která se tak stala čistě poradním orgánem, který může zasedat pouze z podnětu prezidenta, a tudíž jí nenáleží žádné pravomoci o čemkoliv rozhodovat či se kdykoliv vyjadřovat k různým tématům. Reforma také významně redukovala ústřední postavení armády v ústavním systému, jelikož armáda přestala být garantem ústavního pořádku republiky a tuto funkci nově vykonávají všechny státní orgány. Nově může navíc prezident pomocí dekretů odvolávat vrchní velitele ozbrojených sil i velitele policie.⁷⁶

I přestože byl definitivně zrušen institut nevolených i doživotních senátorů a bylo provedeno mnoho dalších reforem, tak podle některých autorů se Chile ještě nedokázalo zbavit všech pozůstatků diktátorského režimu. Nejčastější výtkou je přetrvání volebního systému z dob diktatury, který deformuje vůli voličů. Touto otázkou se zabývá například Carlos Huneeus, který upozorňuje i na setrvání dalších reziduí.⁷⁷ Přesto se Chile řadí podle Transformačního indexu Bertelsmannovy nadace (2012) na deváté místo a v případě politické transformace je dokonce na místě osmém. Toto svědčí o tom, že i přes výtky některých autorů dokázalo Chile projít úspěšnou transformací.

3 Klasifikace Chile podle Merkelovy teorie

Ústavní reformy z roku 1989 měly zásadní vliv na další vývoj Chile. Ačkoliv se díky nim podařilo odstranit ty nejvíce autoritářské prvky, které byly zavedeny vojenským režimem ústavou z roku 1980, tak fakt, že vznikly vyjednáváním mezi

---

⁷⁵ Vial, G. (2006). *cit. d.*, s. 587

⁷⁶ Vejmelka, J. (2006). *cit. d.*, s. 135-136

⁷⁷ Došek, T. (2010). *cit. d.*, s. 146

představiteli končícího režimu a opozicí, s sebou nese i mnoho negativních důsledků. Linz a Stepan se dokonce domnívají, že v 90. letech neexistovala nově demokratizovaná země, v níž by kvůli institucionálnímu nastavení z minulého režimu, docházelo k takovému omezení demokratičnosti politického dění. Pravděpodobně nejznatelnějším rysem bylo silné zastoupení nevolených senátorů v horní komoře, kteří blokovali některá rozhodnutí. Dalšími výraznými znaky byly velmi silné prezidentské pravomoci, armádní autonomie od civilní kontroly, volební systém upřednostňující ne vítěze voleb, ale druhého v pořadí a také instituce vzniklé již v době Pinochetovy vlády. Přestože efektem ústavních reforem měl být počátek přechodu k demokracii, tak díky nim nedošlo k ustanovení plně fungující demokracie, ale vznikl zde jakýsi hybridní typ demokracie.⁷⁸ Pomocí teorie, kterou v 90. letech vypracoval Wolfgang Merkel, je možné určit, o jaký typ demokracie se v případě Chile jedná.

3.1 Aplikace Merkelových kritérií na případ Chile v 90. letech

Konec vojenského režimu můžeme datovat k březnu 1990, kdy složila inauguraci první demokratická vláda. Ačkoliv se podařilo reformovat starý režim, tak po celá 90. léta se chilská demokracie vyznačovala některými nedostatky. Přestože byl politický systém v Chile silný, tak to samé nelze říci o občanské společnosti, kterou lze považovat za slabou.⁷⁹ Toto je přitom jedna z příčin vzniku defektních demokracií, které Merkel stanovil. Vývoj směrem k defektní demokracii je podpořen i za podmínky, že dojde k institucionalizaci předchozí autoritářské vlády.⁸⁰ Přestože Pinochet odešel z prezidentské funkce, tak díky Dohodě o přechodu k demokracii (*Pacto de Transición*) z července 1989 došlo k legitimaci pinochetovských institucí, což dávalo jen velmi málo prostoru k vypořádání se s minulostí.⁸¹ Ačkoliv se oba prezidenti, Patricio Aylwin i Eduardo Frei, snažili o další ústavní reformu, tak díky institucionálnímu nastavení se jim to v průběhu 90. let nepodařilo.⁸² I podle Merkela nelze považovat tyto příčiny

---

⁷⁸ Ugglá, F. "For a Few Senators More"? Negotiating Constitutional Changes During Chile's Transition to Democracy. *Latin American Politics & Society*, Summer 2005, Vol. 47 Issue 2, s. 51-52

⁷⁹ Garretón, M. A. *Incomplete Democracy: Political Democratization in Chile and Latin America*. Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press. 2003. s. 58

⁸⁰ Merkel, Croissant (2004). *cit. d.*, s. 206

⁸¹ Chalupa, J. (1999). *cit. d.* s. 454

⁸² Freedom House Report 2002: Chile Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2002/chile> (poslední přístup 3.5.2012)

pro určení defektních demokracií za dostatečné, jelikož jsou pouze faktory, které mohou ke vzniku defektních demokracií přispět. Proto je nutné aplikovat kritéria, které Merkel ve svých pracích stanovil a díky nimž je možné určit, o jaký typ defektní demokracie se jedná.

3.1.1 První kritérium - legitimace moci

Prvním velmi důležitým kritériem je způsob, jakým dochází k legitimaci politické moci. Základním principem v demokraciích je, že jediným suverénem ve státě je lid, který legitimuje veškerou moc ve státě, a proto je klíčovou otázkou, jak a do jaké míry je politická moc legitimována.⁸³ V Chile docházelo k legitimaci autoritářské vlády díky ústavě z roku 1980, která měla sloužit jako opora pro legitimní vládu, která tak mohla tvrdit, že v zemi existuje vláda zákona.⁸⁴ Tato ústava, i když trochu pozměněná, platila i po přechodu k demokracii, což způsobilo významná omezení pro zavedení konsolidované demokracie. Jak jsem již zmínila výše, v 90. letech v Chile existoval institut nevolených senátorů, jejichž moc nevycházela z lidu, ale byli do svých funkcí dosazeni Pinochetem, který se moci ujal vojenským pučem, tudíž politická moc těchto aktérů nebyla dostatečně legitimována. Navíc se v chilském systému vyskytovalo více aktérů, kteří byli legitimováni ještě před nástupem demokratické vlády během posledního roku Pinocheta jako prezidenta. Mezi ně patřili například i soudci Nejvyššího soudu nebo polovina členů Národní bezpečnostní rady⁸⁵. Z tohoto je možné usoudit, že v Chile nebyla veškerá politická moc svěřena do rukou aktérů, jejichž moc by vycházela ze základního principu suverenity lidu. Z tohoto důvodu lze říci, že v Chile nedocházelo v 90. letech k dostatečné legitimaci politické moci.

3.1.2 Třetí kritérium - monopol na výkon politické moci

Další kritérium předpokládá, že existuje aktér, který má mandát činit autoritativní a závazná politická rozhodnutí, ale zároveň není demokraticky zvoleným zástupcem lidu. Ačkoliv v Chile již nemůžeme najít aktéra, který by tuto definici

---

⁸³ Merkel, W. (1999). cit. d., s. 5

⁸⁴ Ugglá, F. (2005). cit. d., s. 57

explicitně naplňoval, tak zde v 90. letech existovali aktéři, kteří mohli významně ovlivnit politická rozhodnutí. Manuel Antonio Garretón hovoří o autoritářských enklávách, které byly nevyhnutelné, ale přesto výrazně snižovaly kvalitu demokracie. Mezi tyto enklávy řadí ozbrojené síly, soudy a tribunály, volební systém, jmenované senátory i další nedemokratické ústavní i zákonné vazby.⁸⁶

Významnou roli hrají především nevolení zástupci v Senátu, kteří společně s pravicovými senátory měli většinu a dařilo se jim tak, vetovat většinu prezidentových návrhů. Pravicová většina v Senátu byla výsledkem institucionálního nastavení pocházejícího z vojenského režimu, a to především díky zastoupení jmenovaných senátorů a binominálnímu volebnímu systému.⁸⁷ Na volbách z roku 1997 lze ukázat, jaké dopady má binomální volební systém na výsledky voleb, jelikož i přes přesvědčivé vítězství, kdy se vládní koalici podařilo získat všechna křesla v dolní sněmovně, tak v Senátu měla pouze 20 ze 49 senátorů. Toto bylo způsobeno binominálním volebním systémem, díky kterému se i strana, která obdržela pouze 33% hlasů, dělila ve dvou-mandátových obvodech o moc s tou, která získala 66% hlasů. Toto je důkaz, že tento systém výrazně favorizuje druhou stranu v pořadí. Díky tomuto rozvržení sil v parlamentu se Pinochetovým přívržencům dařilo blokovat ústavní reformy.⁸⁸

Dalším důležitým aktérem byla armáda, která zastávala v systému natolik autonomní postavení, že byla některými teoretiky považována dokonce za čtvrtý druh moci vedle moci výkonné, zákonodárné a soudní. Ústava z roku 1980 dávala Národní bezpečnostní radě faktické právo veta vůči návrhům zákonů i ústavních reforem, což se změnilo díky reformě z června 1989, kdy byla zvýšena občanská reprezentace v Radě a navíc došlo k přeformulování jazyka použitého v ústavě. Nově se v ní říkalo, že Národní bezpečnostní rada má informovat prezidenta, Kongres i Ústavní soud o svém názoru, což armádě dávalo pravomoc vyjadřovat se k dění, ale již jí nezůstalo právo veta. Navíc

---

⁸⁵ Fitch, S. J. *The Armed Forces and Democracy in Latin America*. Baltimore : Johns Hopkins University Press. 1998. s. 155-156

⁸⁶ Garretón, M. A. (2003). *cit. d.*, s. 150

⁸⁷ Barrett, P. S. *The Limits of Democracy: Socio-Political Compromise and Regime Change in Post-Pinochet Chile*. Studies in Comparative International Development. Fall 1999. s. 20

⁸⁸ Freedom House Report 2002: Chile Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2002/chile> (poslední přístup 3.5.2012)

se opozici nepovedlo Národní bezpečnostní radu přeměnit v pouhý poradní orgán exekutivy, ale zůstal autonomním orgánem.⁸⁹

System v Chile vyžadoval, aby existoval ochránce národa vůči hrozbám, které bude sám i identifikovat. K výkonu role ochránce národa byla vhodná právě armáda, avšak k jejímu výkonu ji bylo nutné zaopatřit dostatečnou autonomií. Výsledkem této snahy bylo rozšíření armádních funkcí, což zahrnovalo například vlastní vojenskou jurisdikci, a záruka rozpočtové a administrativní autonomie. Pouze armádní autonomie mohla zaručit výkon této funkce, proto ústava limitovala civilní kontrolu nad ozbrojenými silami. I přesto rozšiřování autonomie armády nedokázalo zabránit dalším ústavním reformám.⁹⁰ Ústava definovala armádu jako garanta institucionálního pořádku a navíc z ní učinila nekontrolovatelnou sílu. Viděla armádu jako imunního aktéra vůči politickému vlivu a navíc i jako zásobárnu chilských hodnot a tradic. Armáda je silným aktérem ve všech systémech, jelikož kontroluje donucovací sílu, avšak důležitou roli hraje její kontrola, která byla v případě Chile velmi omezená.⁹¹

Armáda se i v 90. letech stále vnímala jako garant národní bezpečnosti a poslední ochránce národních zájmů především díky své nevídané míře autonomie, ale kvůli neschopnosti reformovat institucionální uspořádání nastavené Pinochetem zůstala armáda vzdorným autoritativním uskupením schopným ohrozit režim. Přesto s ubýváním jejích politických spojenců se snižoval i její faktický vliv.⁹² Nakonec jediný skutečný politický vliv, který si armáda uchovala, byl ten v oblasti lidských práv.⁹³

3.1.3 Páté kritérium - rozsah politické moci nad občany

S oblastí lidských práv je spojeno i poslední kritérium, které říká, že v doménách demokracií nejsou negativní svobody jednoznačně definovány a stráženy.⁹⁴ Aby byla možná úplná demokratická tranzice bylo nutné vypořádat se s případy porušování lidských práv, ke kterým v době Pinochetova režimu došlo.

---

⁸⁹ Lovemann, Brian. "Misión Cumplida? Civil Military Relations and the Chilean Political Transition." *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, Vol. 33, No. 3 (Autumn, 1991). s. 47

⁹⁰ Heiss, C.; Navia, P. You Win Some, You Lose Some: Constitutional Reforms in Chile's Transition to Democracy. *Latin American Politics & Society*, Summer 2007, Vol. 49 Issue 3, s. 167-168

⁹¹ Heiss, C.; Navia, P. (2007). *cit. d.*, s. 181

⁹² Fitch, S. J. (1998). *cit. d.*, s. 159

⁹³ Tamtéž: s. 155

⁹⁴ Merkel, W. (1999). *cit. d.*, s. 6

Prezident Aylwin nechtěl nechat tuto otázku bez povšimnutí, a proto založil tzv. Rettigovu komisi, která se zabývala zločiny spáchanými v 80. letech, přestože se jí mnoho z nich podařilo osvětlit, tak nebyl veden žádný významný proces s představiteli bývalého režimu. Převládalo přesvědčení, že dokud bude Pinochet ve funkci vrchního velitele ozbrojených sil, tak toto stíhání ani nebude možné.⁹⁵ Zlom přišel až za vlády prezidenta Freie, který se poučil z chyb Aylwinovy administrativy, a 30. května 1995 došlo k odsouzení dvou vysokých představitelů režimu za zločiny, na které se vztahoval zákon o amnestii. Do tohoto případu však zasáhla armáda a odsouzené nechala uprchnout. Následně zahájila vyjednávání s vládou o vedení procesů kvůli porušování lidských práv.⁹⁶ Z tohoto případu je zjevné, že ještě v 90. letech nedocházelo k plné garanci negativní svobody, protože pachatelé zločinů, nebyli dostatečně stíháni a souzeni.

Navíc reforma z roku 1989 neodstranila některá opatření, která omezovala svobodu tisku, zaváděla filmovou cenzuru a limitovala svobodu vzdělání. Svobodu vzdělání bylo možné omezit na základě morálky, dobrých zvyků, veřejného pořádku a národní bezpečnosti a navíc zakazovala i politickou náplň vzdělávání. Ústava také vládě umožňovala konfiskovat a prohledávat domovy a soukromou korespondenci, což bylo následně regulováno pouze obyčejnými zákony. Ačkoliv reforma omezila cenzuru, tak i přesto cenzura filmu zůstala zakotvena až do roku 2001.⁹⁷ Po celá 90. léta byla omezena i svoboda projevu kvůli článku zákona o státní bezpečnosti, který kriminalizoval opovrhování autoritami. Odnětí svobody hrozilo těm, kteří se dopustili urážky úřední osoby, jakou je například prezident, hlavní velitelé ozbrojených sil, členové Kongresu a Nejvyššího soudu. Na základě tohoto zákona bylo v 90. letech odsouzeno 30 žurnalistů, politiků i obyčejných občanů. Významným chilským problémem také zůstávala diskriminace žen a násilí vůči dětem a ženám.⁹⁸

---

⁹⁵ Hunter, W. Negotiating Civil-Military Relations in Post-Authoritarian Argentina and Chile. *International Studies Quarterly*, Vol. 42, No. 2 (Jun., 1998). s. 310

⁹⁶ Tamtéž: s. 312

⁹⁷ Heiss, C.;Navia, P. (2007). *cit. d.*, s. 175

⁹⁸ Freedom House Report 2002: Chile Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2002/chile> (poslední přístup 3.5.2012)

3.2 Chile jako doménní demokracie

Merkel vymezil tři druhy defektních demokracií a na základě jeho kritérií je možné klasifikovat Chile v 90. letech jako demokracii doménní. Ta se vyznačuje tím, že v ní nedochází k naplnění prvního kritéria legitimace moci, třetího kritéria monopolu na výkon politické moci a pátého kritéria, kdy není zajištěn rozsah politické moci nad občany. Všechny tyto tři podmínky byly splněny, a proto lze Chile klasifikovat jako doménní demokracii, která se vyznačuje existencí *veto-powers*.

Vznik doménní demokracie v Chile byl zapříčiněn především způsobem, jakým se k demokracii přešlo. Tím, že nedošlo k úplnému odstranění starého režimu, ale došlo pouze k jeho revizi, a to ještě pod dozorem Pinocheta, způsobilo zakonzervování mnoha autoritativních rysů, které zabránily plné konsolidaci liberální demokracie. Avšak po roce 2000 přišel důležitý zlom a Chile pokračovalo v cestě ke konsolidované demokracii.

3.3 Vývoj Chile po roce 2000

Po deseti letech od nástupu demokratické vlády se chilský režim začal úspěšně vypořádávat s pozůstatky vojenského režimu. Podle americké nevládní organizace Freedom House Chile ještě v roce 2002 obdrželo hodnocení 2.0 v oblastech občanských svobod a politických práv, avšak v roce 2003 především díky obratné práci prezidenta Lagose se zlepšilo chilské hodnocení občanských svobod na úroveň 1, a tak se i celkový rating zlepšil na 1.5. Od roku 2004 dokázalo Chile dosáhnout hodnocení 1 jak v oblasti občanských svobod, tak i politických práv a tento velmi pozitivní rating si Chile udrželo až do dnešních dnů. K této změně došlo díky tomu, že Chile dokázalo zmenšit množství pozůstatků ze své autoritářské minulosti a také díky zavedení větší civilní kontroly nad armádou. Chile má velmi pozitivní hodnocení i v dalších oblastech jako je například ekonomika či míra korupce. V roce 2005 Světové ekonomické fórum zařadilo Chile dokonce na 25. příčku v hospodářské konkurenceschopnosti, což je daleko před dalšími zeměmi regionu. V oblasti vnímání korupce se Chile řadí již více jak 5 let na příčky kolem 21. místa, což je nejlepší výsledek v Latinské Americe vůbec. Aby byl vůbec tento úspěch možný, bylo nutné se již definitivně vypořádat s minulostí.

V prosinci 2000 dal soudce najevo, že obvinění Pinocheta kvůli vraždám a únosům nepodléhají zákonu o amnestii z roku 1978 a tudíž bylo možné vést soudní

přelíčení. Avšak již o 7 měsíců později odvolací soud v Santiagu rozhodl o zrušení všech obvinění vůči Pinochetovi kvůli jeho demenci. V roce 2003 Nejvyšší soud toto rozhodnutí potvrdil, když prohlásil, že je Pinochet nezpůsobilý absolvovat soud týkající se tzv. Karavany smrti, ve které bylo zavražděno 57 politických vězňů. O týden později bývalý generál rezignoval na svou funkci doživotního senátora.⁹⁹ Nicméně již v roce 2004 byl znovu obviněn kvůli daňovým únikům a dvěma nevyřešeným případům týkajících se lidských práv. V září 2006 Nejvyšší soud umožnil svým rozhodnutím vedení dalšího soudního procesu, avšak v prosinci téhož roku Pinochet ve věku 91 let zemřel.

Pinochet nebyl jediný, s kým byla vedena soudní řízení. Rozhodnutí prezidenta Lagose z roku 2003, přesunout případy týkající se lidských práv od vojenských soudů pod civilní jurisdikci, pomohlo s vedením dalších procesů. Navíc bylo nově přijato rozhodnutí týkající se vyplácení reparací pro oběti minulých zločinů i jejich příbuzné. V roce 2005 tak bylo před soud postaveno kolem 300 mužů kvůli mučení, únosům a nucenému zmizení levice a dalších disidentů.¹⁰⁰ Chilské soudy odsoudily několik armádních důstojníků za spáchání odporných zločinů v průběhu vojenské vlády.¹⁰¹

Velmi důležitým krokem byla reforma z roku 2005, která dokázala smazat poslední stopy dědictví vojenské vlády. Díky ní totiž došlo ke zrušení autoritářských omezení vůči legislativě, když bylo zrušeno 9 mandátů pro jmenované senátory, které zahrnovaly i 4 křesla pro představitele ozbrojených sil a také doživotní mandát pro bývalého prezidenta. Dále byla znovu obnovena pravomoc prezidenta odvolávat vrchní armádní velitele, čímž došlo k opětovnému zavedení civilní kontroly nad armádou.¹⁰² Navíc v roce 2010 byl zrušen zákon, který zajišťoval finanční autonomii armády, která měla do té doby zaručený příjem 10% ze zisku státního podniku pro těžbu mědi Codelco.

V roce 2001 díky přijetí nového zákona o tisku došlo k výraznému posunu ve svobodě projevu. Žurnalisté byli nově zproštěni povinnosti uvádět své zdroje.

---

⁹⁹ Freedom House Report 2004: Chile Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2004/chile> (poslední přístup 3.5.2012)

¹⁰⁰ Freedom House Report 2006: Chile Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2006/chile> (poslední přístup 3.5.2012)

¹⁰¹ Freedom House Report 2011: Chile Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2011/chile> (poslední přístup 3.5.2012)

¹⁰² Freedom House Report 2006: Chile Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2006/chile> (poslední přístup 3.5.2012)

Přestože došlo k výraznému posunu, tak určitá restriktivní opatření zůstala, a to především ta týkající se knih.¹⁰³ I tak však chilská média fungují bez větších omezení. V Chile také nedochází k žádnému omezení internetu, ale nebyl ještě přijat zákon, který by garantoval přístup k veřejným informacím.¹⁰⁴ V Chile stále zůstává problémem násilí vůči ženám a dětem, ale v oblasti genderové problematiky došlo v posledních letech k výraznému posunu, a to především díky vládě prezidentky Michelle Bachelotové. Chile byla dokonce jednou z posledních zemí vůbec, kde nebyly legalizovány rozvody. Toto bylo změněno až v roce 2004, kdy Kongres přijal zákon umožňující rozvody. Dalším problémem, se kterým se Chile pořád ještě potýká, je kvalita vzdělání. Ve zprávě o globální konkurenceschopnosti, kterou vydalo Světové ekonomické fórum v roce 2007, Chile dokonce zaujímá ve kvalitě vzdělání až 76 příčku, což je daleko za dalšími zeměmi na podobné úrovni.¹⁰⁵

3.3.1 Progresivní scénář vývoje a konsolidace demokracie

Wolfgang Merkel ve své práci hovoří o třech možných scénářích vývoje. Při bližší analýze posledního vývoje v Chile je zřejmé, že se Chile podařilo dosáhnout progresivního scénáře vývoje. Již delší dobu lze Chile charakterizovat jako konsolidovanou demokracii, ke které Chile dokázalo dojít od diktátorského režimu a pak přes defektní demokracii. Chile se tak řadí mezi typické příklady progresivního scénáře vývoje, což však neznamená, že tento stav musí být trvalý. Trend, který se nyní v Chile projevuje, se může kdykoliv změnit a může dojít opět k návratu zpět k demokracii defektní i k autoritářské vládě.

Vývoj podle progresivního scénáře mohl být v Chile jednodušší než v jiných zemích z několika důvodů. Prvním velmi významným faktorem byla silná tradice demokratické vlády z dob před vojenským pučem, což bylo manifestováno plebiscitem v roce 1988. Na rozdíl od dalších latinskoamerických zemí zde nedošlo k ustanovení nových institucí demokratické vlády, ale pouze došlo k jejich obnově. Za druhé nedošlo k politizaci armády i přes 15 let vojenské vlády. Díky silnému rozdělení mezi

---

¹⁰³ Freedom House Report 2002: Chile Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2002/chile> (poslední přístup 3.5.2012)

¹⁰⁴ Freedom House Report 2006: Chile Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2006/chile> (poslední přístup 3.5.2012)

¹⁰⁵ Schwab, Klaus. World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2011-2012* [online] [cit. dne: 2012-1-5] Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf

politickými a institucionálními rolemi ozbrojených sil za vlády Pinocheta byl následně možný jejich návrat zpět k výkonu profesionálních úkolů a nikoliv k zapojení do demokratických politických procesů. V Chile armáda zasahovala do politiky vždy až v dobách silné krize. Dále ozbrojené složky zůstaly poměrně prestižní, i přestože docházelo k vedení soudních procesů s jejich vrchními představiteli kvůli porušování lidských práv. Nakonec Chile nastoupilo na cestu k demokracii v poměrně dobré ekonomické situaci na rozdíl od jiných států v regionu.¹⁰⁶ I přes tyto faktory, které mohly demokratizaci Chile značně ulehčit, trval tento proces velmi dlouho a není možné říci, že tento vývoj bude definitivní.

Závěr

Záměrem této práce bylo představit teorii defektních demokracií, kterou vypracoval Wolfgang Merkel a následně ji aplikovat na konkrétní případ Chile. V práci byl nejprve představen celý koncept defektní demokracie tak, jak ho představil Wolfgang Merkel. V další části se nachází podrobné rozebrání historického vývoje od získání nezávislosti v roce 1810 až po současnost, což je nutné k posouzení pravdivosti hypotézy, která byla stanovena v úvodu této práce. Ve třetí části je provedena případová studie, ve které jsou aplikována Merkelova kritéria na případ Chile v 90. letech a následně je určeno, o jaký typ defektní demokracie se v případě Chile jedná. Poté je analyzován vývoj Chile po roce 2000, který je srovnán se scénáři vývoje, které vypracoval Wolfgang Merkel s Aurelem Croissantem.

Po aplikaci kritérií na Chile v 90. letech je ho možné klasifikovat jako demokracii doménní, protože tam nedošlo k naplnění prvního, třetího a pátého kritéria, což byla nutná podmínka stanovená W. Merkelem. Díky tomu, že v Chile existovali aktéři, kteří do svých funkcí nebyli zvoleni či dosazeni demokraticky zvolenými zástupci, nedocházelo k dostatečné legitimaci těch aktérů, jejichž moc by měla správně vycházet z principu suverenity lidu. Toto souvisí i s třetím kritériem, které říká, že politická moc může být výhradně v rukou zvolených zástupců. V případě Chile existovali určité enklávy, které ve svých rukou koncentrovaly nepatřičnou moc. Mezi ně

---

¹⁰⁶ Valenzuela, A. Chile: Origins, Consolidation, and Breakdown of a Democratic Regime In Diamond, L.; Linz, J. J.; Lipset, S. M. Politics in Developing Countries: Comparing Experiences with Democracy. London: Lynne Rienner Publisher. 1990. s. 79-80

patří především armáda společně s nevolenými senátory, kteří tak měli přímou pravomoc ovlivňovat politický proces. Armáda na druhé straně požívala tak vysokou míru autonomie, která je v liberálních demokraciích nevídaná. Poslední podmínkou pro možnou klasifikaci Chile jako doménní demokracii je, zda dochází k zajištění prostoru osobní a politické "negativní" svobody nad občany. Aby bylo možné toto páté kritérium zajistit, muselo dojít k vypořádání se s případy porušování lidských práv v průběhu vojenského režimu. Avšak kvůli pozůstatkům starého režimu, díky kterým na postech soudců Nejvyššího soudu zůstávali lidé dosazení Pinochetem a také díky Pinochetovi, který stál v čele armády a mohl tak držet ochrannou ruku nad bývalými představiteli ozbrojených sil, kteří stáli za pácháním některých zločinů, nedocházelo k významnějším soudním procesům vedenými s těmito představiteli. Navíc se soudy musely vypořádat s opatřeními, kterými chtěl Pinochet sebe i další představitele chránit. Mezi tyto opatření patří například amnestie z roku 1978 či beztrestnost, která byla přijata v roce 1989, týkající se případů porušování lidských práv i korupce.

Podstatný byl i další vývoj po roce 2000, který s sebou přinesl důležité změny. Díky schopnosti režimu začít se vyrovnávat s rezidui po bývalé vojenské vládě se po dlouhé době ukázalo jako reálné zavést konsolidovanou liberální demokracii. Jednou z nejdůležitějších změn byla ústavní reforma z roku 2005, která zrušila institut nevolených senátorů a obnovila prezidentskou pravomoc jmenovat generály ozbrojených sil, čímž došlo k opětovnému zavedení civilní kontroly nad armádou. Navíc v roce 2010 byla zrušena i finanční autonomie armády. Všechny tyto kroky a mnohé další vedly k tomu, že Chile prošlo progresivním vývojem, jak o něm mluví Merkel s Croissantem, a došlo ke konsolidaci demokracie západního typu.

Hlavním cílem této práce bylo potvrdit či vyvrátit hypotézu, že vývoj směrem k defektní demokracii byl předem dán historickým vývojem. V případě Chile lze říci, že zde byl vždy předpoklad pro vývoj směrem k defektní demokracii doménního typu, jelikož po většinu historického vývoje v Chile existovali aktéři s velmi silnými pravomocemi, ať už jimi byli prezidenti, parlament či armáda. Avšak armáda byla zvyklá zasahovat do politiky pouze v případech hluboké krize a nedocházelo k následné institucionalizaci jejího silného postavení. Výjimku tvořil až Pinochetův režim, který armádu postavil do pozice garanta národních zájmů. Před vojenským pučem v roce 1973 si však Chile prošlo poměrně dlouhým obdobím, kdy zde byla fungující

demokracie, a proto po konci vojenského režimu bylo možné na tuto tradici navázat. Avšak kvůli pouhé reformě starého režimu a nikoliv jeho úplnému odstranění, došlo k uchování mnoha reziduí, které významně omezovaly demokratické procesy v 90. letech. Nakonec se ale Chile dokázalo vypořádat i s těmito pozůstatky vojenské vlády, což může být i zásluhou demokratické tradice, kterou si Chile dokázalo vybudovat ve 20. století. Z tohoto důvodu, lze říci, že vývoj po konci Pinochetova režimu byl zásadně ovlivněn historickými předpoklady.

Summary

The aim of this work was to set out the theory of defective democracies, which was created by Wolfgang Merkel, and consequently to use this theory to analyse the specific case of Chile. Firstly, the whole concept of defective democracy was introduced. Secondly, the history of Chile in detail from 1810 till present was described. It was necessary for a verification of the hypothesis which is introduced at the beginning of the work. Thirdly, a case study in which Merkel's criteria are applied on the case of Chile in 1990s was carried out. As a result, the specific type of defective democracy of Chile was determined. Consequently, the development of Chile after the year 2000 is analysed and it is compared with several scenarios that were worked out by Wolfgang Merkel and Aurel Croissant.

After the application of Merkel's criteria on Chile in 1990s, it is possible to classify Chile as a domain democracy because the first, the third and the fifth criteria were not met. Fulfilling of the points was an inevitable condition stated by W. Merkel. Due to the existence of representatives that were neither elected to gain their position nor nominated by democratically elected delegates, no sufficient legitimacy of the representatives existed because their power should be stemming from the principle of the sovereignty of the people. That is connected with the third criterion that says that only elected representatives can have the political power. In case of Chile, there were some enclaves that concentrated inappropriate power. Those can be specified mainly as the army and unelected senators who were able to directly influence the political process. The army, on the other hand, was using high level of autonomy that is not common in liberal democracies. The last condition that enables the classification of Chile as domain democracy is the question of the existence of personal and “negative” political freedom of the inhabitants. To ensure the fifth criterion, it was vital to deal with the cases of infringement of human rights during the military regime. However, that was very complicated to guarantee because of the rests of the old regime that kept people appointed by Pinochet on the positions of judges of Supreme Court and also because of Pinochet himself who constituted the head of the army and could effectively protect the previous military representatives responsible for committing several crimes. Moreover, the courts must have tackled the steps taken by Pinochet for his protection and defence of the other delegates. Those measurements include for example amnesty

of 1978 or immunity that was accepted in 1989 and was concerned with infringement of human rights and corruption.

The development after the year 2000 was also very significant because it meant very important changes. The regime was capable of reconciling with the residues of the former military government and therefore it was plausible to impose consolidated liberal democracy in Chile. One of the most relevant alternations was the constitutional reform of 2005 that cancelled the institute of the unelected senators and restored the presidential power to nominate the generals of the armed forces. That step again established civil control over the army. Moreover, in 2012 the financial autonomy of the army was prohibited as well. All these measurements made it possible for Chile to go through a progressive development, as Merkel and Croissant describe it, and the consolidation of a western-style democracy occurred.

The main aim of the work was to confirm or contradict the hypothesis that the progress towards a defect democracy was determined in advance by the historical development. In the case of Chile, it is feasible to state that the assumption of the development towards a defect domain democracy had always existed as during the majority of the history of Chile there had always been actors with very powerful competences including presidents, parliaments or armies. However, the army was used to interfering in the political sphere only in cases of serious crisis and following institutionalisation of its strong position was not carried out. The exception was the regime of Pinochet who promoted the army to the position of a guarantor of national interests. Before the military coup of 1973, Chile had overcome a long period of functional democracy and therefore at the end of the military regime it was possible to get inspired by the previous democratic tradition. However, because of a mere reform of the old regime instead of its complete destruction, a lot of residues that restricted democratic processes in the 90s endured in the system. Despite that, Chile was able to tackle the rests of the military government. The credit for that can be also assigned to the democratic tradition that Chile established in the 20th century. That is the reason why it is plausible to say that the progress after the end of the regime of Pinochet was determined by historical assumptions.

Použitá literatura

Monografie:

DOŠEK, Tomáš. Chile: konsenzuální politika a postupný návrat k demokracii In NĚMEC, Jan a kolektiv. *Komparace politických systémů: Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica. 2010. kapitola V., s. 134-174. ISBN 978-80-245-1740-7.

FITCH, Samuel J. *The Armed Forces and Democracy in Latin America*. Baltimore: Johns Hopkins University Press. 1998. 264 s. ISBN 0-8018-5918-2.

GARRETÓN, Manuel Antonio. *Incomplete Democracy: Political Democratization in Chile and Latin America*. Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press. 2003. s. 99 - 193. ISBN 0-8078-5483-2.

HLOUŠEK, Vít; KOPEČEK, Lubomír. Hybridní demokracie In HLOUŠEK, Vít; KOPEČEK, Lubomír. *Demokracie*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně. 2003. s. 285 – 295. ISBN 80-210-3195-6.

HUNTINGTON, Samuel P. *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury). 2008. 343 s. ISBN 978-80-7325-156-7.

CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny Uruguaye Chile*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. s. 353-458. ISBN 80-7106-323-1

CHALUPA, Jiří. *Chile*. Praha: Nakladatelství Libri, 2006. 139 s. ISBN 80-7277-136-1

LINZ, Juan J.; STEPAN, Alfred. *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press. 1996. s. 205-218. ISBN 0-8018-5158-0.

MERKEL, Wolfgang (1999): *Defective Democracies*. Working paper of Juan March Institute, No. 1999/132

SIGMUND, Paul E. Chile In WIARDA, Howard J.; KLINE, Harvey F. *Latin American Politics and Development*. New York: Westview Press. 2007. 6th ed. kapitola 8. s. 165-198. ISBN 978-0-8133-4327-3.

VALENZUELA, Arturo. Chile: Origins, Consolidation, and Breakdown of a Democratic Regime In DIAMOND, Larry; LINZ, Juan J.; LIPSET, Seymour Martin. *Politics in Developing Countries: Comparing Experiences with Democracy*. London: Lynne Rienner Publisher. 1990. kapitola 2, s. 39-86. ISBN 1-55587-212-3.

VEJMEJKA, Jan. Chile In Kolektiv autorů. *Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica. 2006. s. 125-157. ISBN 80-245-1107-X

VIAL, Gonzalo. *Pinochet: Portrét diktátora*. Praha: Prostor, 2006. 680 s. ISBN 80-7260-167-9

ZAKARIA, Fareed: *Budoucnost svobody: O krizi demokracie*. Praha : Academia. 2004. kapitola 3, s. 109-146. ISBN 80-200-1285-0.

Periodická literatura:

BARRETT, Patrick S. *The Limits of Democracy: Socio-Political Compromise and Regime Change in Post-Pinochet Chile*. Studies in Comparative International Development. Fall 1999. pp. 3-36.

BARTON, Jonathan R.; MURRAY, Warwick E. *The End of Transition? Chile 1990-2000*. International Studies Quarterly, Vol. 42, No. 2 (Jun., 1998), pp. 295-317

GUILLERMO, O'Donnell. *Delegative Democracy*. In: Journal of Democracy (7:4) 1994, S. 112-126.

HEISS, Claudia; NAVIA, Patricia. *You Win Some, You Lose Some: Constitutional Reforms in Chile's Transition to Democracy*. Latin American Politics & Society, Summer2007, Vol. 49 Issue 3, p163-190, 28p

HUNTER, Wendy. *Negotiating Civil-Military Relations in Post-Authoritarian Argentina and Chile*. International Studies Quarterly, Vol. 42, No. 2 (Jun., 1998), pp. 295-317

LOVEMAN, Brian. *¿Misión Cumplida? Civil Military Relations and the Chilean Political Transition*. Journal of Interamerican Studies and World Affairs, Vol. 33, No. 3 (Autumn, 1991),pp. 35-74

MERKEL, Wolfgang: *Embedded and Defective Democracies*. Democratization, 2004, 1743-890X, Volume 11, Issue 5, 2004, Pages 33 – 58

MERKEL, Wolfgang; CROISSANT, Aurel: *Conclusion: Good and Defective Democracies*, Democratization, Dec 2004, Vol. 11 Issue 5, p199-213, 15p

ZAKARIA, Fareed: *The Rise of Illiberal Democracy*. Foreign Affairs, 1997. Vol. 76, No. 6,s. 22-43

UGGLA, Fredrik. *"For a Few Senators More"? Negotiating Constitutional Changes During Chile's Transition to Democracy*. Latin American Politics & Society, Summer2005, Vol. 47 Issue 2, p51-75, 25p

Elektronické zdroje:

Transformation Index BTI 2012. [online] [cit. dne: 2012-23-4] Dostupné z: <http://www.bti-project.de/?&L=1>

Freedom House. Freedom in the World 2002: *Chile* [online] [cit. dne: 2012-21-4] Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2002/chile>

Freedom House. Freedom in the World 2003: *Chile* [online] [cit. dne: 2012-21-4]
Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2003/chile>

Freedom House. Freedom in the World 2004: *Chile* [online] [cit. dne: 2012-21-4]
Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2004/chile>

Freedom House. Freedom in the World 2006: *Chile* [online] [cit. dne: 2012-21-4]
Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2006/chile>

Freedom House. Freedom in the World 2008: *Chile* [online] [cit. dne: 2012-21-4]
Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2008/chile>

Freedom House. Freedom in the World 2011: *Chile* [online] [cit. dne: 2012-21-4]
Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2011/chile>

Schwab, Klaus. World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2011-2012* [online] [cit. dne: 2012-21-4] Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf

